

Een accountantsopleiding op maat voor het maatschappelijk verkeer

Rapport Adviescommissie Herziening Eindtermen

Woord vooraf

Aanleiding voor dit rapport is de wens van CEA om de theoretische eindtermen van de accountantsopleidingen grondig te herzien. Al in 2007, toen de huidige eindtermen zijn vastgesteld, is deze herziening door CEA aangekondigd. De maatschappelijke kritiek op het functioneren van accountants nam in de jaren daarna alleen maar toe. Na de boekhoudschandalen hebben ook de banken-, vastgoed- en financiële crisis duidelijk gemaakt dat de accountant responsief moet zijn ten aanzien van de veranderende verwachtingen van de samenleving. Het accountantsberoep staat, anno 2012, dan ook voor fundamentele keuzes. Van de accountant wordt meer verwacht dan het geven van zekerheid bij (financiële) verantwoordingen. Hij moet in staat zijn om risico's te signaleren, bespreekbaar te maken bij zijn cliënt en een rol te spelen bij de rapportage hierover aan het maatschappelijk verkeer.

De roep om verandering en versterking van de rol van accountant als vertrouwenspersoon voor het maatschappelijk verkeer begint effect te sorteren. Het externe toezicht op accountantsorganisaties draagt bij aan betere controles. De beroepsorganisatie draagt, onder meer via brede maatschappelijke debatten en publieke management letters, bij aan versterking van de positie van de accountant als onafhankelijk controleur. Maar ook de opleiding kan en moet een bijdrage leveren aan het versterken van de positie en het functioneren van accountants in de nabije toekomst. Dat vraagt naast de bekende kennis- en vaardigheidsgebieden ook om competenties die misschien niet meteen des accountants zijn. Hierbij wordt onderkend dat deze competenties onderscheidend kunnen zijn afhankelijk van de omgeving waarin de accountant opereert, variërend van MKB tot OOB.

Om invulling te geven aan de vraag hoe de samenleving aankijkt tegen de rol van de accountant is gekozen voor een gevarieerde samenstelling van de Commissie. Dit heeft geleid tot een brede aanpak. De vele interviews en rondetafelgesprekken met stakeholders vormen de basis voor de uiteindelijke voorstellen van de Commissie. Graag wil ik alle geïnterviewden en de commissieleden hartelijk danken voor hun bijdrage en de open houding bij het tot stand komen van dit rapport. Een bijzonder woord van dank gaat uit naar de beide secretarissen van de Commissie, die het werk van de Commissie aanzienlijk hebben verlicht.

De Commissie hoopt dat haar voorstellen met een open blik worden ontvangen, zodat uiteindelijk een nieuw fundament voor de accountantsopleiding gelegd kan worden. Zij vertrouwt erop dat hiermee ook in de toekomst de juiste vakbekwaamheidseisen gesteld zullen worden aan accountants.

Tot slot. Het accountantsberoep kent een lange historie en die historie heeft het accountantslandschap in belangrijke mate gevormd. Zo domineert de discussie over de beide accountantstitels al enkele decennia de ontwikkelingen. De bepalingen van de Wet op het accountantsberoep vormden - begrijpelijk - randvoorwaarden voor de Commissie. Zouden wij met een blanco pagina hebben kunnen beginnen, niet gehinderd door historie of bestaande wetten, dan zou de Commissie waarschijnlijk tot andere voorstellen zijn gekomen. Een voor de hand liggende variant was dan geweest om te kiezen voor één opleidingsmodel met aansluitend één beroepstitel, met uiteraard ook dan mogelijkheden tot specifieke oriëntatie of specialisatie. Immers, zuiver redenerend vanuit het perspectief van eindtermen voor een opleiding die uiteindelijk leidt tot de bevoegdheid tot het uitvoeren van wettelijke controles, bestaat geen behoefte aan verschillende aanliegroutes of titels. Voor nu, en binnen het huidige kader, voert een dergelijk model te ver. Voor de toekomst, als het wettelijke kader rondom het accountantsberoep wederom wordt geëvalueerd, zouden wij stellig adviseren om met name deze variant welwillend te beschouwen.

Roger Dassen

Inhoudsopgave

Samenvatting advies	5
1. Opdracht aan de adviescommissie	7
1.1 Opdrachtoomschrijving	7
1.2 Aanvulling taakopdracht	7
2. Werkwijze adviescommissie en opbouw rapport	8
3. Kritische kanttekeningen bij het functioneren van accountants en de accountantsopleidingen	9
3.1 Inleiding	9
3.2 Ervaringen met functioneren van accountants	9
3.3 Ervaringen met huidige accountantsopleidingen	10
3.3.1 Ervaringen AA-opleidingen	10
3.3.2 Ervaringen RA-opleidingen	10
3.3.3 Internationale oriëntatie	10
3.4 Vakbekwaamheidseisen externe accountants volgens AFM	11
4. Advies ter zake toekomstige vakbekwaamheidseisen	12
4.1 Uitgangspunten	12
4.2 Nieuw model van vakbekwaamheidseisen voor accountants	12
4.2.1 Model van vakbekwaamheidseisen	12
4.2.2 Beroepsuitoefening leidend voor vakbekwaamheidseisen	13
4.2.3 Audit en MKB-advies (MKB-oriëntatie)	14
4.2.4 Audit inclusief OOB-bevoegdheid (OOB-oriëntatie)	14
4.2.5 Titulatuur	15
4.2.6 Systeem van specialisaties	16
4.2.7 Slot	17
4.3 Uitwerking vakbekwaamheidseisen voor accountants	17
4.3.1 Borging vakbekwaamheid accountants	17
4.3.2 Definitie van beginnend beroepsbeoefenaar	17
4.3.3 Curriculum accountantsopleiding	18
4.3.4 Veranderingen ten opzichte van de huidige accountantsopleidingen	19
4.4 Post-ervaringsonderwijs	19
5. Advies ter zake herziening eindtermen	21
5.1 Inleiding	21
5.2 Invulling 'common body of knowledge'	21
5.2.1 Algemeen	21
5.2.2 Veranderingen in de kernvakken	22
5.2.3 Veranderingen in de bedrijfseconomische vakken	23
5.2.4 Veranderingen in de basisvakken	24
5.3 Invulling van de 'streams'	25
5.4 Invulling van de oriëntaties	26
5.5 Omvang en niveaubeheersing eindtermen	27
5.6 Handreikingen voor het beschrijven van eindtermen	28
5.7 Bevorderen diversiteit instroom	28
5.8 Betere aansluiting theorieopleiding en praktijkopleiding	29
5.9 Comprehensive exam en onderwijsmethoden	29
Bijlage 1 Samenstelling Adviescommissie Herziening Eindtermen	31
Bijlage 2 Vragenlijst	32
Bijlage 3 Overzicht gesprekken	34
Bijlage 4 Overzicht geraadpleegde documentatie	36
Bijlage 5 Vergelijking eindtermen	37
Bijlage 6 Overzicht aantallen AA en RA per 1 januari 2012	38
Bijlage 7 Tussenrapportage aan CEA d.d. 5 juli 2012	39
Bijlage 8 Beschouwingen naar aanleiding van het discussierapport 'Op de toekomst voorbereid' van de NBA	41

Samenvatting advies

De Commissie, ingesteld door CEA, heeft onderzocht hoe en in welke mate de eindtermen van de theoretische accountantsopleidingen aanpassing behoeven. De opdracht was om richtinggevende uitspraken te doen over onder meer opzet, inhoud, niveau en omvang van de toekomstige eindtermen en daarbij rekening te houden met zowel de aansluiting tussen theoretische eindtermen en eindtermen voor de praktijkopleidingen als de aansluiting met internationale beroepsontwikkelingen. De Commissie heeft gesproken met tientallen stakeholders en daarnaast kennis genomen van relevante publicaties. Dat heeft uitgemond in een advies over de inrichting van nieuwe eindtermen uitgaande van een 'common body of knowledge', gevolgd door een op de beroepspraktijk gerichte oriëntatie aangevuld met mogelijke specialisaties. In deze opzet kan een opleidingstraject op maat voor het maatschappelijk verkeer worden vormgegeven.

De Commissie adviseert om voor de 'common body of knowledge' eindtermen te definiëren die zien op de algemene certificerende functie die accountants mogen vervullen.

De Commissie is van mening dat accountants die een wettelijke certificerende functie mogen vervullen, waaronder de controle van financiële verantwoordingen, aan eindtermen moeten voldoen die specifiek zijn toegesneden op de certificerende functie. Hiermee vervalt elke reden om ter zake van de algemene certificerende functie onderscheid te maken in vakbekwaamheidseisen voor accountants.

De eindtermen voor bestaande vakgebieden kunnen gelet op de algemene certificerende functie volgens de Commissie op een lager niveau worden gedefinieerd dan nu het geval is. Niet lager wat betreft conceptueel begrip van de desbetreffende vakgebieden, maar lager in de zin van minder detailkennis van wet- en regelgeving en voorts ook minder aandacht voor de repeterende toepassing van technieken, regels en standaarden. In de toepassing van theoretische kennis dienen juist ook de praktijkopleidingen te voorzien.

De Commissie adviseert daarnaast om eindtermen voor een tweetal oriëntaties vast te stellen die specifiek aansluiten bij de rolvervulling van de desbetreffende accountants in de markt.

De Commissie vindt dat, naast de wettelijke controlebevoegdheid, ook de feitelijke beroepspraktijk relevant is voor de inrichting van de opleiding en daarmee voor de vormgeving van de eindtermen. De functie-uitoefening van accountants varieert van accountants die vrijwel uitsluitend werkzaam zijn in de samenstel- en adviespraktijk tot accountants die overwegend actief zijn in de auditpraktijk van OOB's. Nu in de nieuwe Wet op het accountantsberoep de controlebevoegdheid van OOB's wordt voorbehouden aan RA's, zal daarmee in de opleiding ook rekening moeten worden gehouden.

Vandaar dat de Commissie twee oriëntaties voorstelt: audit en MKB-advies (hierna MKB-oriëntatie) voor de AA-opleiding en audit inclusief OOB-bevoegdheid (hierna OOB-oriëntatie) voor de RA-opleiding. De 'common body of knowledge' plus MKB-oriëntatie vormen samen de theoretische opleiding tot AA en de 'common body of knowledge' plus OOB-oriëntatie de theoretische opleiding tot RA. Dit laatste betekent overigens niet dat RA's alleen maar werkzaam zouden kunnen zijn in het OOB-segment.

OOB's zijn organisaties die door hun omvang of functie in het maatschappelijk verkeer de belangen van grotere groepen raken. Voor de wettelijke controle van jaarrekeningen van OOB's geldt momenteel al een vergunningstelsel waarbij extra kwaliteitseisen worden gesteld aan accountantsorganisaties en de uitvoering van jaarrekeningcontroles, inclusief toezicht daarop door de AFM. De eindtermen in de OOB-oriëntatie zien in het bijzonder op de specifieke problematiek (controle, governance en verslaggeving) van OOB's en een verdieping van de (bedrijfs)economische vorming. Omdat slechts een relatief beperkt aantal RA's daadwerkelijk actief is in het OOB-segment geeft de Commissie in overweging om de accountantswet zodanig aan te passen dat niet alle RA's verplicht hiervoor worden opgeleid. Dat kan door de bevoegdheid van de controle van OOB's te koppelen aan een licentie, te behalen na afronding van de RA-opleiding. De Commissie onderkent daarnaast dat er meer soorten organisaties zijn, die nu niet onder de OOB-definitie vallen, waarvan de jaarverslaggeving wel een publiek belang raakt en die dus ook als OOB zouden kunnen worden aangemerkt.

Ten aanzien van accountants werkzaam in het MKB wordt eveneens een specifieke oriëntatie voorgesteld, waarbij juist de MKB-omgeving en -problematiek centraal staan. Dit betreft extra aandacht voor specifieke assurance-werkzaamheden in het MKB, zoals bijzondere onderzoeken en assurance bij specifieke deelverantwoordingen, verdieping van de fiscale kennis en vaardigheden en competenties die passen bij de brede adviesrol van accountants in het MKB.

De Commissie adviseert voorts om een systeem van specialisaties te ontwikkelen voor accountants die in een bepaald marktsegment of -sector werkzaam zijn.

De opleiding tot accountant omvat competenties die aan een beginnend beroepsbeoefenaar gesteld moeten worden. De markt vraagt ook om accountants die zich toeleggen op een bepaald marktsegment of -sector. Daarom pleit de Commissie voor een systeem van (aanvullende) specialisaties voor die accountants die in een specifiek segment of specifieke sector actief zijn. Het ligt overigens voor de hand dat accountants, alvorens zich te specialiseren, eerst relevante werkervaring opdoen. De mogelijkheden tot specialisaties zijn in beginsel ruim, maar zullen zich vooral concentreren op die segmenten en sectoren waar sprake is van bijzondere kenmerken en specifieke wet- en regelgeving, zoals bijvoorbeeld in de financiële en publieke sector. Voor de financiële sector acht de Commissie een verplichte specialisatie wenselijk.

Overige adviezen

De Commissie heeft in haar rapport op hoofdlijnen de consequenties van haar adviezen voor de invulling van zowel de 'common body of knowledge' als oriëntaties gepresenteerd. Zo wil zij competenties in de sfeer van soft skills, die in de opleiding nu nog onderbelicht zijn, versterken. Daarvoor introduceert zij een nieuw basisvak dat de beginselen van ethiek, filosofie, sociologie en psychologie omvat. Voorts wil de Commissie het belang van bepaalde thema's in de opleiding benadrukken door deze via 'streams' in de opleiding te verankeren. Het betreffen: de maatschappelijke rol van accountants, ICT en corporate governance. De Commissie geeft tevens handreikingen om de nieuwe eindtermen in de toekomst meer consistent en qua niveau eenduidiger vorm te geven. Ook doet de Commissie voorstellen om de diversiteit van de instroom van de accountantsopleidingen te bevorderen.

De Commissie pleit tevens voor een betere aansluiting tussen de theorie- en praktijkopleiding. Dit kan onder meer door bij het inrichten van de eindtermen voor de praktijkopleidingen aan te sluiten bij de voorgestelde opbouw van de eindtermen voor de theoretische opleidingen. Daarnaast kan de aansluiting worden bevorderd door meer betrokkenheid van theoretische opleiders bij de uitvoering en toetsing van de eindtermen voor de praktijkopleidingen.

Slotopmerkingen

Door een model van in de basis gelijke eindtermen wordt recht gedaan aan het uitgangspunt dat eindtermen voor de algemene certificerende functie gelijk zijn, ongeacht de titel waarvoor wordt opgeleid. De voorgestelde oriëntaties accentueren het onderscheid in beroepsuitoefening dat tussen accountants bestaat en dat ook zo wordt ervaren. Voorts wordt de mogelijkheid geboden om specifieke aandachtsgebieden voor een aantal categorieën nader te regelen, zonder afbreuk te doen aan de studeerbaarheid van de opleiding. De kennis en vaardigheden van accountants werkzaam in een sector waarvoor een specialisatie van kracht is, zouden vervolgens geborgd moeten worden door een gestructureerd programma dat past binnen het systeem van permanente educatie. De Commissie was in haar advies gebonden door de bepalingen van de nieuwe Wet op het accountantsberoep. Zou dit niet het geval zijn geweest dan zou één opleidingsmodel met aansluitend één beroepstitel meer voor de hand hebben gelegen.

De Commissie besteedt in haar rapport bewust geen aandacht aan de vertaling van de eindtermen naar de structuur van de opleidingen in het hbo en wo. Zij realiseert zich dat opleiders daarin de nodige keuzes moeten maken en dat die keuzes per opleiding kunnen verschillen.

De Commissie realiseert zich ook dat met dit rapport het werk nog lang niet af is. Zoals gevraagd door CEA doet zij richtinggevende uitspraken. Het is nu aan CEA om hiervan kennis te nemen, reacties te inventariseren en vervolgens te bepalen of en in hoeverre zij de adviezen overneemt en tot uitgangspunt neemt voor het beschrijven van de nieuwe eindtermen. Het spreekt welhaast voor zich dat de adviezen van de Commissie, ondanks de brede aanpak die zij gekozen heeft, niet boven alle kritiek verheven zullen zijn. Daarom waardeert zij het dat CEA aan betrokkenen de ruimte biedt om te reageren op de voorstellen van de Commissie. Reacties zijn tot uiterlijk 25 januari 2013 welkom op het mailadres van CEA: info@ceaweb.nl

1. Opdracht aan de adviescommissie

1.1 Opdrachtomschrijving

De Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (CEA) heeft een Adviescommissie (hierna Commissie) ingesteld om haar te adviseren over de toekomstige eindtermen voor de theoretische accountantsopleidingen. De huidige eindtermen voor de theoretische accountantsopleidingen dateren van 2007 en zijn van kracht sinds 1 september 2008. Deze eindtermen zijn in belangrijke mate afgeleid van de voormalige examenprogramma's van de AA- en RA-opleiding.

CEA wil periodiek de eindtermen herzien, zodat de vakbekwaamheidseisen van accountants blijven aansluiten bij de beroepspraktijk en de verwachtingen van gebruikers van accountantsdiensten. Het advies van de Commissie vormt de basis voor het ontwikkelen van deze nieuwe eindtermen. De Commissie opereert hiermee als het ware als kwartiermaker voor de nieuwe vakbekwaamheidseisen voor accountants.

CEA heeft de Commissie gevraagd om richtinggevende uitspraken te doen over:

- uitgangspunten, model/structuur, inhoud, niveau en omvang van de toekomstige eindtermen;
- gewenste aansluiting tussen theoretische eindtermen en eindtermen voor de praktijkopleidingen, en
- aansluiting met internationale beroepsontwikkelingen.

De samenstelling van de adviescommissie is opgenomen in bijlage 1.

1.2 Aanvulling taakopdracht

Als gevolg van de behandeling van de nieuwe Wet op het accountantsberoep (Wab) heeft CEA begin februari 2012, op verzoek van de Tweede Kamer, een aanvulling op de adviesopdracht verstrekt. Daarbij is de Commissie gevraagd om, in een tussenrapportage medio juli 2012, te adviseren over hoe de AA-opleiding beter afgestemd kan worden op de beroepsuitoefening door AA's en op welke wijze de differentiatie in opleidingseisen tussen AA en RA, gegeven het wetsvoorstel, het beste vorm kan worden gegeven.

Aanleiding voor deze aanvullende vraag is het onderscheid in wettelijke controlebevoegdheid dat de nieuwe Wet op het accountantsberoep (Wab) maakt tussen AA's en RA's. Momenteel bestaat er geen verschil in controlebevoegdheid tussen beide titeldragers. In de toekomst zijn uitsluitend RA's nog bevoegd om wettelijke controles bij Organisaties van Openbaar Belang (OOB) uit te voeren. Met dit onderscheid wil de wetgever enerzijds het in de praktijk ervaren onderscheid tussen beide accountantstitels juridisch uitdrukken en anderzijds meer ruimte scheppen om de AA-opleiding beter aan te laten sluiten op de MKB-praktijk waarin de AA werkzaam is.

Volgens CEA¹ is dat een misvatting, omdat zij van mening is dat het verschil in vakbekwaamheidseisen voor accountants die wel en accountants die niet bevoegd zijn om controles bij OOB's uit te voeren marginaal is. De eindtermen die specifiek zien op de wettelijke controle van OOB-organisaties zijn beperkt. Dat is de reden waarom CEA bij de wetgevingsbehandeling heeft gepleit om het onderscheid in controlebevoegdheid tussen AA's en RA's duidelijker te onderscheiden door de controlebevoegdheid van AA's verder terug te brengen. Hierdoor ontstaat in het AA-opleidingsprogramma meer ruimte en kan dit beter afgestemd worden op de feitelijke beroepsuitoefening van AA's.

¹ Zie nieuwsbericht CEA van 6 februari 2012 op www.ceaweb.nl.

2. Werkwijze adviescommissie en opbouw rapport

De Commissie is in 2011 samengesteld en is in februari 2012 gestart met haar werkzaamheden. In de periode februari 2012 tot en met november 2012 zijn er vijf plenaire bijeenkomsten geweest. Daarnaast heeft de Commissie in een aantal deelsessies gewerkt aan de uitwerking van haar advies.

De Commissie zag haar taak vooral als een strategische verkenning naar de houdbaarheid van de accountantsopleidingen in een maatschappij die sterk in beweging is en die zeer kritisch is op het functioneren van accountants. De vraag die de Commissie wilde beantwoorden is of de accountantsopleidingen voldoende garantie bieden om, nu en in de toekomst, de verwachtingen van gebruikers van accountantsdiensten te kunnen waarmaken.

Daartoe heeft de Commissie interviews en rondetafelgesprekken gevoerd met een groot aantal vertegenwoordigers van relevante stakeholders, waaronder gebruikers en aanbieders van accountantsdiensten, opleiders en afgestudeerden. De Commissie heeft een vragenlijst ontwikkeld (bijlage 2), die als leidraad heeft gefungeerd bij de interviews en rondetafelgesprekken. Daarnaast heeft de Commissie kennis genomen van recente rapporten en notities over de accountantsopleidingen. Tijdens het onderwijssymposium 'Op de toekomst voorbereid' op 24 oktober 2012 bij de NBA heeft Roger Dassen een presentatie verzorgd over de hoofdlijnen van het advies van de Commissie. Aansluitend is, mede naar aanleiding van het discussierapport van de Commissie Onderwijs Fusie van de NBA gediscussieerd over de voorstellen. De opmerkingen tijdens en naar aanleiding van het onderwijssymposium heeft de Commissie betrokken in haar eindrapport. In bijlage 8 geeft de Commissie een eerste beschouwing naar aanleiding van het discussierapport van de NBA.

Zoals aangegeven in hoofdstuk 1 heeft CEA aan de Commissie verzocht om, via een tussenrapportage, specifiek te adviseren over hoe de AA-opleiding beter afgestemd kan worden op de beroepsuitoefening door AA's en op welke wijze differentiatie in opleidingseisen tussen AA en RA, gegeven de Wab, het beste vorm zou kunnen worden gegeven. De Commissie heeft op 5 juli 2012 aan CEA haar tussenrapportage uitgebracht waarvan de tekst is opgenomen in bijlage 7.

De opbouw van het rapport is als volgt. Het rapport start met een korte samenvatting en de aanbevelingen van de Commissie. Hoofdstuk 1 beschrijft de opdracht aan de Commissie. In Hoofdstuk 2 wordt de werkwijze van de Commissie en de opbouw van het rapport aangegeven. In hoofdstuk 3 zijn de uitkomsten van de interviews en rondetafelgesprekken samengevat. In hoofdstuk 4 presenteert de Commissie vervolgens haar advies ter zake toekomstige vakbekwaamheidseisen. Dat advies wordt nader uitgewerkt in hoofdstuk 5. Tot slot zijn enkele bijlagen toegevoegd met onder meer de samenstelling van de Commissie en een overzicht van het uitgevoerde veldwerk en deskresearch door de Commissie.

3. Kritische kanttekeningen bij het functioneren van accountants en de accountantsopleidingen

3.1 Inleiding

De basis voor de adviezen van de Commissie ter zake van de toekomstige eindtermen zijn de uitkomsten van de gesprekken met vertegenwoordigers van stakeholders (zie bijlage 3) en de publicaties (zie bijlage 4) die zij heeft geraadpleegd. De Commissie heeft bij een brede groep van stakeholders geïnformeerd naar zowel hun ervaringen met accountants, de huidige accountantsopleidingen en de (gewenste) internationale oriëntatie. De bevindingen zijn hieronder samengevat weergegeven.

3.2 Ervaringen met functioneren van accountants

In het midden- en kleinbedrijf, zeker daar waar leiding en eigendom in een hand zijn, ziet men de accountant meer in de rol van 'trusted advisor' dan als de kritische uitsluitend op assurance gerichte accountant. Meer gerichte kennis van de onderneming en van strategievorming is gewenst. Juist in het MKB verwacht men een bredere accountant die verder kijkt dan sec de jaarrekening en die zich meer bezighoudt met strategische en inrichtingsvraagstukken bij de klant. Kritiek is er ook dat de accountant te veel zelf probeert te adviseren (met beperkte kennis) en te weinig bereid is om effectief door te verwijzen en daarmee te veel huisarts en specialist tegelijk probeert te spelen.

Vertegenwoordigers van accountantskantoren die vooral actief zijn in het MKB-segment signaleren onvoldoende kennis van (meer) complexe verslaggevingsvraagstukken en te weinig primaire boekhoudkennis. Daarnaast zien zij nog te weinig aandacht voor risico-analyse.

De boekhoudschandalen en financiële crisis hebben laten zien dat openbare accountants niet altijd de rol hebben kunnen waarmaken, die het publiek aan accountants toedicht. Er bestaat onbegrip over die situaties waar ondernemingen omvallen, terwijl de accountant daarvoor niet (publiekelijk) gewaarschuwd heeft. Aan de andere kant geven commissarissen aan dat zij over het algemeen tevreden zijn over de opstelling van en rapportering aan governance-organen door de accountants met wie zij te maken hebben. Accountancy staat daarom momenteel op een kruispunt: de toegevoegde waarde van accountants, bijvoorbeeld daar waar zij aanpassingen in de jaarverslaggeving bewerkstelligen, is uitsluitend voor een kleine groep (management, audit committee) zichtbaar, terwijl het falen van accountants voor iedereen zichtbaar is. Dat vraagt om een fundamentele herbezinning van het publieke optreden van accountants.

Belangengroepen stellen de publieke taak van de accountant - de wettelijke controle van financiële verantwoordingen - centraal. Zij verwachten daarbij echter dat de accountant ook aandacht besteedt aan en communiceert over zaken als risico's (continuïteit, strategische bedrijfsrisico's) en niet-financiële informatie (kwaliteit bestuur en toezicht, risicobeheersing, interne controlesystemen). Er bestaat onvrede over de wijze waarop de accountant nu rapporteert. De huidige controleverklaring wordt als te beperkt ervaren. De kennis van de accountant over de onderneming die hij controleert, wordt (daarmee) niet voldoende ontsloten. Hij moet naar het maatschappelijk verkeer duidelijker zijn in wat hij heeft gedaan en welke bevindingen hij heeft geconstateerd. De International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) heeft deze zomer een consultatiedocument uitgebracht waarin een nieuwe benadering van de controleverklaring, primair gericht op OOB's, wordt voorgesteld. De kern daarvan is dat de accountant transparanter is in zijn controleverklaring. Hij dient de zaken die van groot belang zijn voor het begrijpen van de jaarrekening door gebruikers te benadrukken (in de vorm van 'auditor commentary'). Tevens dient hij een conclusie op te nemen over de aanvaardbaarheid van het door het management toepassen van de continuïteitsveronderstelling. Hiermee verwacht IAASB tegemoet te komen aan de wensen van gebruikers, toezichthouders en het maatschappelijk verkeer voor het verkrijgen van meer informatie. De Commissie ondersteunt deze nieuwe benadering van harte.

Ook commissarissen verwachten dat de accountant meer zichtbaar is en beter communiceert over bovengenoemde zaken met governance-organen. Daarnaast zijn commissarissen geïnteresseerd in hoe de accountant aankijkt tegen de 'tone at the top' en 'soft controls' binnen een onderneming en over bedreigingen en risico's die hij ziet in het business model en de bedrijfsvoering van de onderneming. Daarbij verwachten zij overigens niet dat de accountant hierover een hoge mate van zekerheid geeft, maar wel dat hij de governance-organen informeert over zijn observaties en bevindingen. Veel meer dan nu het geval is, zien commissarissen de accountant als instrument om hun toezichthoudende rol ten opzichte van het management mede vorm te geven.

Om invulling te geven aan de (veranderende) verwachtingen moeten accountants zich meer bewust zijn van hun maatschappelijke rol. Begrippen die daarbij centraal staan zijn: onafhankelijkheid, professioneel kritische instelling en rechte rug. Daarnaast moet er meer aandacht komen voor de beroepshouding van accountants. Zo benadrukte één van de commissarissen dat 'maatschap-

pijler' als een rode draad door de gehele opleiding zou moeten lopen. Voorts moet de accountant in de opleiding meer bekend worden gemaakt met zaken als: strategisch management, cultuuraspecten, soft skills en communicatie. Vertegenwoordigers van grote accountantskantoren pleiten eveneens voor meer aandacht voor strategie, ethiek en communicatieve vaardigheden. Daarnaast verdienen volgens hen ook de boekhoudkennis, juridische kennis, IT-skills en financiering extra aandacht.

De opvattingen van de externe toezichthouders zijn in lijn met die van de andere geïnterviewden. Zij vinden dat er veel meer aandacht besteed moet worden aan de professioneel kritische houding van accountants en het conceptuele denken. Ook zijn zij voorstander van een bredere invulling van de wettelijke controle met aandacht voor governance, risico's, duurzaamheid en gevoeligheidsanalyses.

3.3 Ervaringen met huidige accountantsopleidingen

3.3.1 Ervaringen AA-opleidingen

Het beeld dat de AA-opleiding nog onvoldoende aansluit bij de beroepsuitoefening wordt bevestigd door de gesprekspartners. Zij vinden dat de AA-opleiding te sterk op de (wettelijke) controlefunctie is georiënteerd en dat er nog te weinig aandacht wordt besteed aan competenties die specifiek gericht zijn op de adviesfunctie van de accountant werkzaam in het MKB. Daarbij worden competenties die specifiek tot het vakgebied van assurance behoren overigens wel als waardevol ervaren voor de samenstel- en adviespraktijk; maar die zijn dan vooral ondersteunend of gericht op bijzondere opdrachten. Hierbij kan gedacht worden aan: risico-analyse, materialiteit, governance- en interne beheersingsvraagstukken en bijzondere controleopdrachten.

De AA-opleiding is in de afgelopen jaren verzaamd wat betreft de kenniscompetenties, in het bijzonder van de kernvakgebieden, maar versmald, dan wel onvoldoende ontwikkeld wat betreft advies- en communicatieve vaardigheden. Ook de praktische toepassing van kennis in de opleiding gericht op het MKB-segment blijft nog onderbelicht. In de AA-opleiding zou volgens de gesprekspartners een accentverschuiving moeten optreden van controlecompetenties naar adviescompetenties. Een gedegen basis aan controle-competenties in de opleiding blijft echter noodzakelijk voor het uitvoeren van vrijwillige controleopdrachten en andere assurance of aan assurance verwante opdrachten. Deze competenties zijn ook ondersteunend voor de samenstel- en adviesvaardigheden van de accountant.

Bovenstaande leidt tot het volgende beeld. Er hoeft minder (gedetailleerd) aandacht te worden besteed aan accountantscontrole (met name ten aanzien van huishoudingen die in het MKB toch niet voorkomen) en internationale verslaggevingsstandaarden. Daarnaast zou wel meer aandacht mogen uitgaan naar strategie, ICT, soft skills, fiscale advisering en bijzondere onderzoeken. Qua vaardigheden is voor een belangrijk deel een parallel te trekken met de conclusies ter zake van de hierna te bespreken RA-opleiding: meer aandacht voor houding/professioneel kritische instelling, communicatie en persoonlijke ontwikkeling.

3.3.2 Ervaringen RA-opleidingen

Opleiders en studenten zijn over het algemeen tevreden over de RA-opleiding. Zij onderkennen de volgende mogelijkheden tot verbetering: meer aandacht voor maatschappelijke rol accountant, houdingsaspecten, ontwikkeling van conceptueel denken en een bredere economische scholing. Ook de integratie van vakgebieden en het gebruik van geïntegreerde praktijkcases verdienen aandacht. Door opleiders en studenten zijn voorts vraagtekens geplaatst bij het elkaar op studieduur beconcurreren door opleidingen. De Commissie onderkent dit eveneens als een punt van aandacht. Vanuit de gesprekken met beleggers, commissarissen en toezichthouders volgt dat er meer aandacht zou moeten komen voor zaken als: psychologie, dilemma-training, persoonlijke ontwikkeling en conceptuele vraagstukken.

3.3.3 Internationale oriëntatie

Voor de RA-opleidingen zijn de internationale beroeps- en verslaggevingsstandaarden en ontwikkelingen een logisch uitgangspunt voor de inrichting van de opleiding. Daarbij moet opgemerkt worden dat deze internationale oriëntatie in het bijzonder relevant is voor accountants die werkzaam zijn in het OOB-segment. De meerderheid van de (toekomstige) accountants, ook van de RA's, is overigens niet werkzaam in het OOB-segment (zie ook bijlage 6). Accountants die vooral in het MKB-segment werkzaam zijn vinden de internationale verslaggevingsstandaarden (IFRS) veelal overbodig. De AFM benadrukt daarbij dat de dynamiek van de lokale markt zeer relevant is en dat specifieke Nederlandse aspecten, zoals BW2 Titel 9 en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, onderdeel van de opleiding moeten blijven. De AFM vraagt voorts extra aandacht voor begrip en toepassing van de controlestandaard over het optreden als groepsaccountant.

3.4 Vakbekwaamheidseisen externe accountants volgens AFM

De AFM vermeldt in de Wta-vergunningwijzer de vakbekwaamheidseisen waaraan accountants moeten voldoen die namens accountantsorganisaties als externe accountant (willen) optreden. Onder vakbekwaamheid verstaan zij de deskundigheid, de vaardigheid en de ervaring die een accountant heeft die nodig is voor de onder zijn verantwoordelijkheid te verrichten controle van een specifieke financiële verantwoording. Voor de controle van de verantwoording van een kredietinstelling is een andere vakbekwaamheid vereist dan voor de controle van een gemeente of een handelsonderneming. Voor alle controles geldt dat van de externe accountant wordt verwacht dat hij deze uitvoert conform de beroepsregels. Van alle externe accountants wordt verwacht dat zij door permanente educatie op de hoogte zijn en blijven van de actuele ontwikkelingen in de praktijk, wet- en regelgeving en vaktechniek en deze kennis gebruiken bij de uitvoering van wettelijke controleopdrachten.

4. Advies ter zake toekomstige vakbekwaamheidseisen

4.1 Uitgangspunten

Op basis van de interviews en uitgevoerde deskresearch heeft de Commissie een advies ter zake vakbekwaamheidseisen geformuleerd. Bij de uitwerking van haar advies heeft de Commissie de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- de wettelijk verankerde, maatschappelijke rol die accountants vervullen en de verwachtingen die daaruit voortvloeien bij gebruikers van accountantsdiensten;
- de bepalingen ter zake van de titulatuur en opleidingen, die onderdeel zijn van de nieuwe Wet op het accountantsberoep;
- de (politieke) haalbaarheid van de voorstellen op korte(re) termijn;
- een kwalitatief hoog niveau van opleidingen;
- de aantrekkelijkheid en studeerbaarheid van opleidingen.

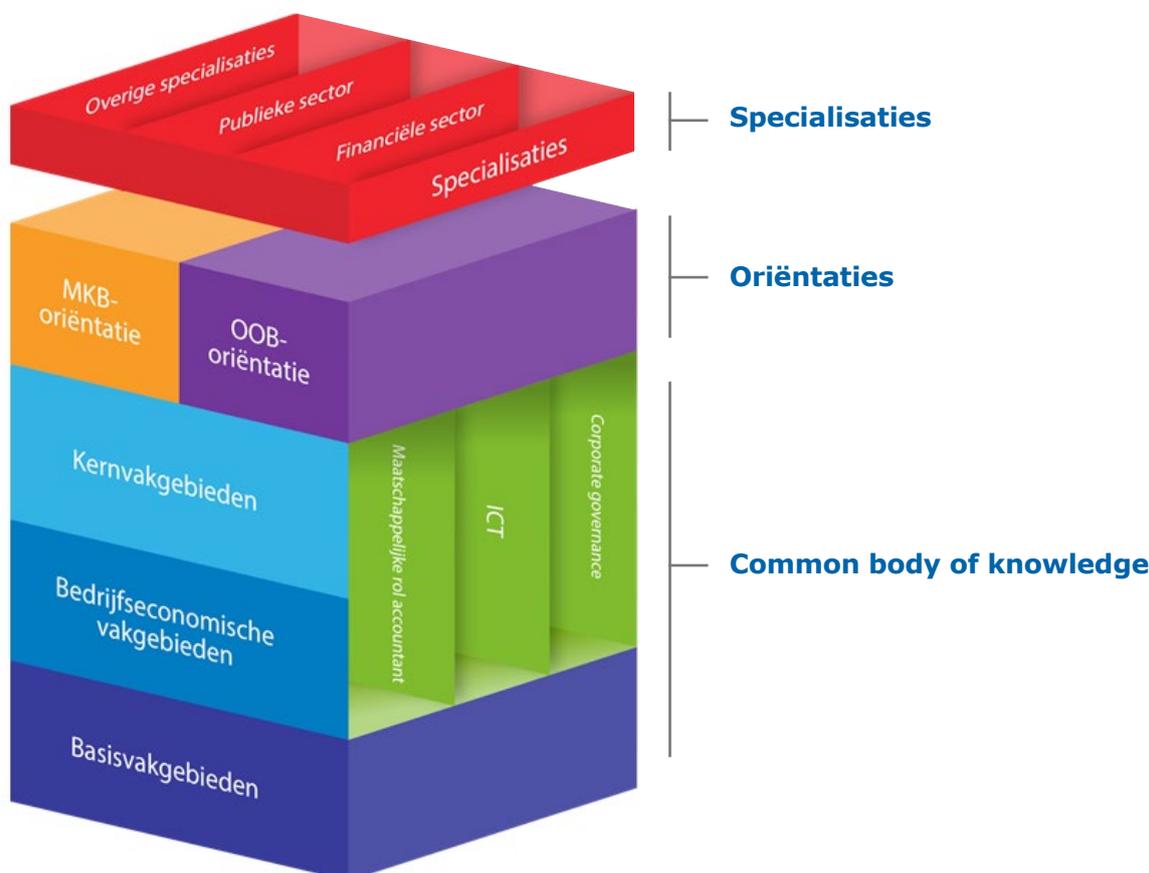
In Nederland is een belangrijk deel van de opleiding tot accountant overgelaten aan de hoger onderwijsinstututen en niet aan de beroepsorganisaties en/of accountantskantoren. Hierdoor is de gemiddelde kwaliteit van de Nederlandse accountantsopleidingen hoog te noemen.

Het advies richt zich primair op de theoretische opleiding en besteedt, conform de opdracht aan de Commissie, daarnaast aandacht aan de aansluiting van de theoretische opleiding met de praktijkopleiding.

4.2 Nieuw model van vakbekwaamheidseisen voor accountants

4.2.1 Model van vakbekwaamheidseisen

De Commissie stelt het volgende model van vakbekwaamheidseisen voor:

Het model gaat uit van een 'common body of knowledge' die voor alle accountants gelijk² is, omdat zij opgeleid worden om wettelijke controles van financiële verantwoordingen uit te voeren. De 'common body of knowledge' kan op een lager niveau worden gedefinieerd dan nu het geval is. Niet lager in de zin van conceptueel begrip van de desbetreffende vakgebieden, maar in de zin van minder detailkennis van wet- en regelgeving. Vervolgens vindt differentiatie plaats naar een tweetal oriëntaties, te weten: audit en MKB-advies (hierna kortweg aangeduid als MKB-oriëntatie) en audit inclusief OOB-bevoegdheid (hierna kortweg aangeduid als OOB-oriëntatie). De theoretische opleiding die kwalificeert voor titeldrager omvat de 'common body of knowledge' plus een verplichte oriëntatie. Indien de praktijkopleiding succesvol is afgerond verkrijgt men de beroepstitel. Daarna kan nog gekozen worden uit een palet aan specialisaties voor specifieke sectoren en segmenten waar accountants werkzaam zijn. Dit model wordt verder uitgewerkt in paragraaf 4.3 en hoofdstuk 5.

4.2.2 Beroepsuitoefening leidend voor vakbekwaamheidseisen

De feitelijke beroepsuitoefening van accountants is gedifferentieerd naar categorieën van cliënten met een daarbij behorend aanbod aan diensten. Dat varieert van accountants die uitsluitend werkzaam zijn in de samenstel- en adviespraktijk voor het kleinbedrijf tot accountants die overwegend wettelijke controles van OOB-ondernemingen uitvoeren. Daarbij valt op dat dit onderscheid zich in de praktijk vaak ook vertaalt in een strikte organisatorische en personele scheiding tussen de assurancepraktijk en de non-assurancepraktijk bij accountantskantoren.

Er is een grote groep van accountants die werkzaam is in het segment waar weinig of geen wettelijke controle plaatsvindt en die primair optreedt in de rol van 'trusted advisor'. Desbetreffende accountants zijn en blijven³ echter wel gerechtigd om wettelijke controles uit te voeren. De rol van 'trusted advisor' omvat hoofdzakelijk het voeren van financiële administraties, het samenstellen van jaarrekeningen, het verzorgen van belastingaangiftes en het adviseren van de MKB-ondernemer in brede zin. De verwachting is dat door digitalisering het zwaartepunt van de werkzaamheden nog meer zal verschuiven naar de adviesrol. Deze adviesrol gedijt goed in een setting waarbij de accountant een onafhankelijke en onpartijdige houding heeft en waarbij de assurance-functie ten aanzien van zaken zoals subsidieverklaringen en andere assurance-rapporten bij deelverantwoordingen (royalty-opgave, opgave marktaandeel, voorraadopgave, oplageverklaring, e.d.) goed kan worden gecombineerd met de kritische adviesrol.

Daarnaast zijn er accountants actief die juist de wettelijke controle van financiële verantwoordingen verzorgen. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden naar accountants in en buiten het OOB-segment. Duidelijk is dat met name in de OOB-sfeer de rol van de accountant steeds meer is georiënteerd op het bieden van assurance over business reporting aan externe stakeholders. Het werk van de accountant is dientengevolge meer van technische aard geworden, gericht op het certificeren van de jaarrekening en op het ondersteunen van de governance-organen in het uitvoeren van hun toezicht. Uit de interviews blijkt dat er behoefte bestaat om die laatste rol in dit segment verder uit te breiden. De rol van 'trusted advisor' ten opzichte van het management is in het OOB-segment aanzienlijk teruggelopen en wordt zelfs als minder gewenst ervaren daar waar de governance-organen zelf een sterke link met de accountant wensen te hebben en een professionele afstand verwachten van de accountant ten opzichte van het management.

In het segment van de wettelijke controles, niet zijnde OOB, meer specifiek in die omstandigheden waar de governance in een organisatie niet wordt bepaald door toezichthoudende organen, is de rol van 'trusted advisor' er nog wel, maar als een afgeleide van de assurance-functie. Een professioneel kritische instelling vormt daarbij het belangrijkste uitgangspunt. Het onderscheid naar categorieën accountants zoals hiervoor benoemd, loopt (echter) niet parallel aan het onderscheid tussen AA's en RA's. Wel kan gesteld worden dat het overgrote deel van de als openbaar accountants geregistreerde AA's werkzaam is als 'trusted advisor' voor het MKB. De RA wordt, van oudsher, geassocieerd met wettelijke controle van financiële verantwoordingen. Echter, in de praktijk is een belangrijk deel van de RA's ook en vooral actief in het MKB-segment, zoals dat geldt voor de meerderheid van de AA's. Gegeven deze constatering vraagt de Commissie zich af of het bestaande systeem van titels nog wel geschikt is. Het zou beter zijn als accountants zich in de toekomst onderscheiden naar oriëntatie met een daarbij passende variant van de accountantsopleiding.

Op grond van bovenstaande analyse concludeert de Commissie dat het wenselijk is om uit te gaan van een 'common body of knowledge' voor de certificerende functie. Zowel AA's als RA's zijn en blijven bevoegd om wettelijke controles uit te voeren. Daarom moeten zij op dat punt ook aan dezelfde vakbekwaamheidseisen ('common body of knowledge') blijven voldoen. Hoewel het hiervoor beschreven verschil in beroepsuitoefening in de praktijk niet parallel loopt met het onderscheid tussen AA en RA, hebben beide beroepstitels in het maatschappelijk verkeer wel een onderscheidend profiel. Dat onderscheid dient volgens de Commissie nadrukkelijker in de eindtermen en daarmee in de opleidingen terug te komen. Vandaar dat er onderscheid wordt gemaakt in oriëntaties tussen de beide accountantsopleidingen⁴. Vraag is wel in hoeverre het wettelijk mogelijk is om het oriëntatie-deel verplicht te stellen voor het verkrijgen van de titel.

2 Er bestaat wel een onderscheid in niveaubeheersing, namelijk hbo versus wetenschappelijk niveau, zie verder paragraaf 4.2.5.

3 Onder de nieuwe accountantswet wordt de wettelijke controle van OOB's voorbehouden aan RA's.

4 Denkbaar is dat de RA-opleiding in de toekomst beide oriëntaties kent, maar dat kan alleen als de OOB-bevoegdheid optioneel wordt voor RA's en dat vergt een wetswijziging.

Het is goed om hier te vermelden dat de Commissie ook een ander model heeft overwogen. Dat model ging uit van uitsluitend een 'common body of knowledge' met vervolgens de mogelijkheid tot het kiezen van één of meer specialisaties. In dat model zou de 'common body of knowledge' wat betreft de theoretische opleiding al kwalificeren voor titeldrager (AA of RA en in de toekomst wellicht één titel). MKB en OOB zouden dan als specialisaties gekozen kunnen worden. De belangrijkste overweging om voor een dergelijk model te kiezen, is de constatering dat de meeste accountants niet werkzaam zijn in het OOB-segment, noch werkzaam in uitsluitend de rol van 'trusted advisor' in het MKB-segment. Voor accountants die in overwegende mate optreden als wettelijk controleur is een dergelijk opleidingsmodel interessant, want zij stelt geen onnodige eisen. Daar staat tegenover dat zo'n model niet bijdraagt aan accentuering van de beroepsprofielen waaraan, zo blijkt uit de interviews, wel behoefte bestaat. Daarnaast lijkt zo'n model op de korte(re) termijn 'politiek' niet haalbaar en past het niet in de structuur van de nieuwe accountantswet.

4.2.3 Audit en MKB-advies (MKB-oriëntatie)

Zoals beschreven in de vorige paragraaf is het overgrote deel van de als openbaar geregistreerde AA's overwegend werkzaam als 'trusted advisor' in het MKB. Het MKB is een marktsegment met specifieke kenmerken. In de rol van 'trusted advisor' verrichten accountants samenstellingswerkzaamheden en adviseren zij primair de ondernemer. Zij voeren in mindere mate jaarrekeningcontroles uit en verrichten verder meer specifieke assurance-activiteiten, zoals bijvoorbeeld inbrengverklaringen en verklaringen bij subsidie-afrekeningen. De huidige AA-opleiding is, zo blijkt uit de interviews, niet goed afgestemd op deze rolvervulling. Door naast de 'common body of knowledge' een specifieke MKB-oriëntatie in te richten, kan beter tegemoet worden gekomen aan de behoeften van het MKB-segment. Aangezien de 'common body of knowledge' minder omvangrijk is dan de huidige eindtermen voor de wettelijke controle, komt er ruimte voor specifieke MKB-aspecten, maar blijft de opleiding als geheel studeerbaar.

Overigens merkt de Commissie op dat voor het uitvoeren van andersoortige assurance-werkzaamheden dan jaarrekeningcontroles gedegen kennis van audit noodzakelijk is. Het uitvoeren van assurance-werkzaamheden vergt het kunnen toepassen van een auditmethodologie die zowel conceptuele als technische aspecten omvat. Daarin moet de accountant opgeleid worden. Daarnaast is de vaardigheid om jaarrekeningcontroles uit te kunnen voeren een belangrijke basis voor het uitvoeren van andere assurance-opdrachten, zowel op financieel als niet-financieel gebied.

Hiervoor is al de vraag opgeworpen op grond waarvan en in welke mate CEA eindtermen kan vaststellen die verder reiken dan de wettelijke controlebevoegdheid van accountants. De wet bepaalt immers dat CEA eindtermen moet vaststellen die zien op de voor de wettelijke controle relevante vakgebieden. De wet stelt daarbij ook dat CEA de beroepsprofielen in acht neemt. Het huidige beroepsprofiel van de AA is breed en onderkent naast de (aan) assurance (verwante) werkzaamheden ook administratieve, fiscale en advieswerkzaamheden. Daar ligt een eerste argument voor het vaststellen van eindtermen die ruimer zijn dan de wettelijke controlebevoegdheid. Daarnaast ziet de Commissie ook een duidelijk afgeleid publiek belang bij de bredere samenstel- en adviesrol die accountants in het MKB vervullen. Denk bijvoorbeeld aan de begeleiding van financierings- en subsidieaanvragen, het verzorgen van belastingaangiften en het samenstellen van jaarrekeningen. Daar waar een accountant dergelijke samenstel- en advieswerkzaamheden verricht, verwacht het maatschappelijk verkeer - gegeven de publieke functie die accountants vervullen - dat hij daarvoor goed geëquipeerd is en daarbij ook de beroepsregels in acht neemt.

De Commissie ziet, de wettelijke taak van CEA in ogenschouw nemend, daarom geen bezwaren voor CEA om ook eindtermen vast te stellen, die verder gaan dan de wettelijke controle. In de huidige eindtermen is hier ook al, zei het in beperkte(re) mate, invulling aan gegeven. Gegeven de kritiek zoals die in het vorige hoofdstuk is beschreven, is een verdere uitbreiding van de eindtermen die specifiek zien op de brede adviesrol van de accountant in het MKB volgens de Commissie gerechtvaardigd.

4.2.4 Audit inclusief OOB-bevoegdheid (OOB-oriëntatie)

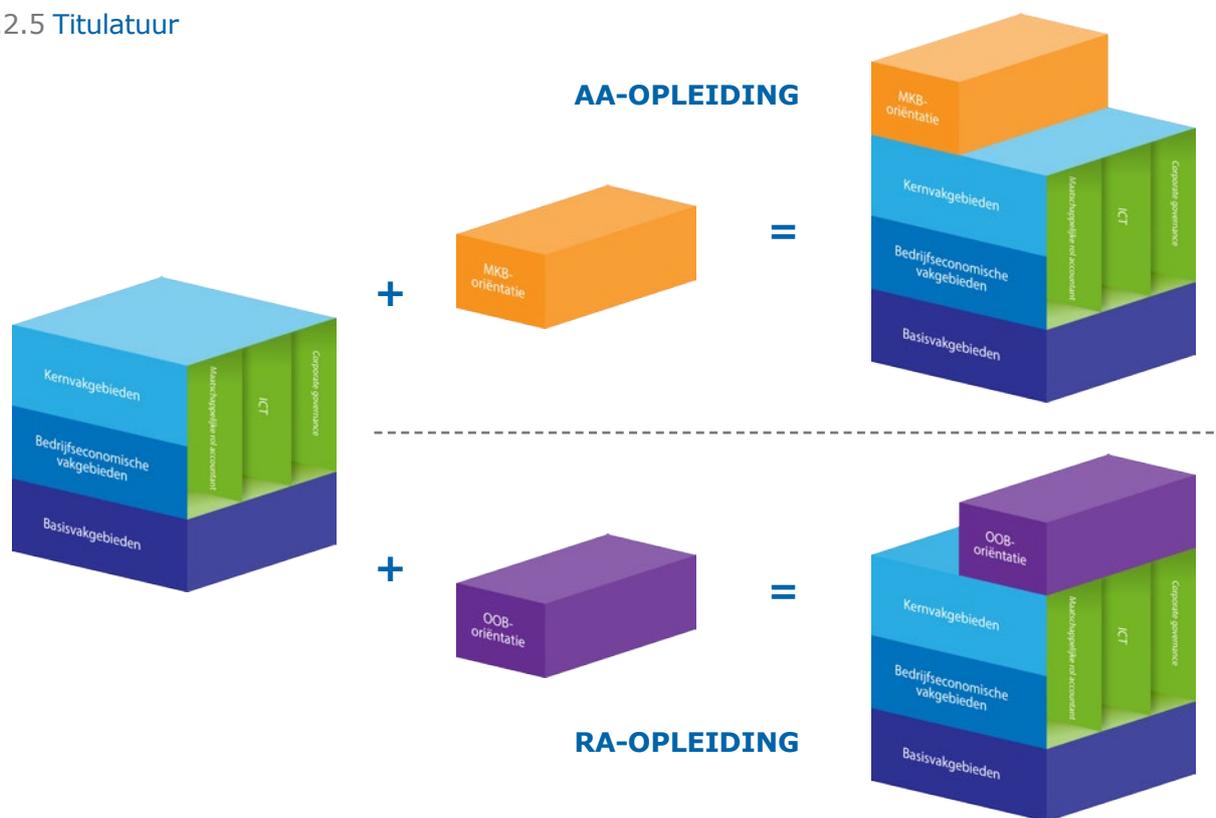
De grondslag voor de OOB-oriëntatie vloeit rechtstreeks voort uit de nieuwe accountantswet, die bepaalt dat in de toekomst alleen RA's wettelijke controles bij OOB's mogen verrichten. De Commissie heeft zich vervolgens de vraag gesteld of de RA-opleiding als doel moet hebben om (alle) studenten op te leiden voor de controle van OOB's. Dat was een van de afwegingen die speelden bij het alternatieve model dat in paragraaf 4.2.2 genoemd is. Uit de cijfers in bijlage 6 volgt dat maar een beperkt deel van de certificeringsbevoegde accountants ook daadwerkelijk in het OOB-segment actief is. Dat zou er voor pleiten om de vakbekwaamheidseisen die daarop zien via een specialisatie na de reguliere accountantsopleiding vorm te geven. Echter nu alle RA's bevoegd zijn om OOB-controles uit te voeren, moeten zij dientengevolge voldoen aan de vakbekwaamheidseisen die hierop betrekking hebben. De vakbekwaamheidseisen die de Commissie hierna definieert voor het OOB-segment zijn uiteraard ook relevant voor de wettelijke controle van grote ondernemingen en publieke organisaties die thans niet als OOB kwalificeren. De Commissie geeft in overweging om de accountantswet zodanig aan te passen dat niet alle RA's verplicht worden opgeleid voor het OOB-segment. Dat biedt studenten van de RA-opleiding de mogelijkheid om te kiezen voor ofwel de MKB-oriëntatie ofwel de OOB-oriëntatie.

De Commissie onderkent een duidelijk verschil in vakbekwaamheidseisen voor de algemene certificerende functie en de wettelijke controle van OOB's. Dit verschil wordt veroorzaakt door verschillen in: de omgeving waarin de accountant opereert, de governance-structuren en verslaggevingseisen van OOB's en de maatschappelijke rol van de accountant bij OOB's. Nu de nieuwe accountantswet ook onderscheid maakt in controlebevoegdheid van accountants, doet de vraag zich voor of de huidige definitie van OOB toereikend is. Enerzijds betreft dit de vraag of het terecht is dat alle ondernemingen die nu als OOB worden aangemerkt niet door een AA gecontroleerd mogen worden. Anderzijds is het de vraag of er niet meer organisaties zijn aan te merken als OOB. Ook in de Europese Unie is - mede naar aanleiding van de voorstellen van Barnier - een beweging gaande om te komen tot een ver(der)gaande differentiatie in de regelgeving van OOB's en het grootbedrijf aan de ene kant en het midden- en kleinbedrijf aan de andere kant.

Met het OOB-begrip worden nu vooral organisaties aangemerkt die door hun omvang of functie in het maatschappelijk verkeer de belangen van grotere groepen raken. Momenteel worden in Nederland als OOB aangemerkt: beursgenoteerde ondernemingen, banken en verzekeraars. De Commissie vindt dat het antwoord op de vraag of de OOB-definitie verruimd moet worden, vooral gekoppeld moet worden aan het publieke belang van de *jaarverslaggeving* van die organisaties⁵. Dat rechtvaardigt dan ook om additionele eisen te stellen aan de opleiding van accountants en de organisatie van de uitvoering van dergelijke wettelijke controles. Het is niet aan deze Commissie om een antwoord te geven op de vraag of de huidige OOB-definitie toereikend is. De Commissie onderkent dat er meer soorten organisaties zijn waarvan de jaarverslaggeving een publiek belang raakt en die dus ook als OOB zouden kunnen worden aangemerkt. Dat betekent echter niet per definitie dat alle organisaties van een bepaalde soort als OOB aangemerkt zouden moeten worden. De grootte van een organisatie is mede relevant voor de vraag of de jaarverslaggeving een publiek belang dient.

Nu er onderscheid wordt gemaakt in oriëntatie komt de vraag op of een RA die actief wil zijn in het MKB-segment aanvullend de MKB-oriëntatie zou moeten volgen. Voor de uitoefening van de certificerende functie is dit niet nodig, omdat de 'common body of knowledge' daarvoor volstaat. Indien de RA aan de slag wil in de rol van 'trusted advisor' in de MKB-sector dan moet hij zich bewust zijn dat zijn opleiding daar niet specifiek op georiënteerd was. In de OOB-oriëntatie vindt, behoudens belastingrecht, weliswaar verdieping plaats op dezelfde vakgebieden als die in de MKB-oriëntatie, maar de focus gaat daarbij niet uit naar het MKB-segment. Een RA die actief wil zijn in het MKB-segment moet zich altijd afvragen of zijn kennis en vaardigheden daarvoor voldoende zijn. Indien dat niet zo is, moet hij deze kennis en vaardigheden alsnog verwerven. Dit gegeven vloeit voort uit de algemene eis dat een accountant deskundig moet zijn.

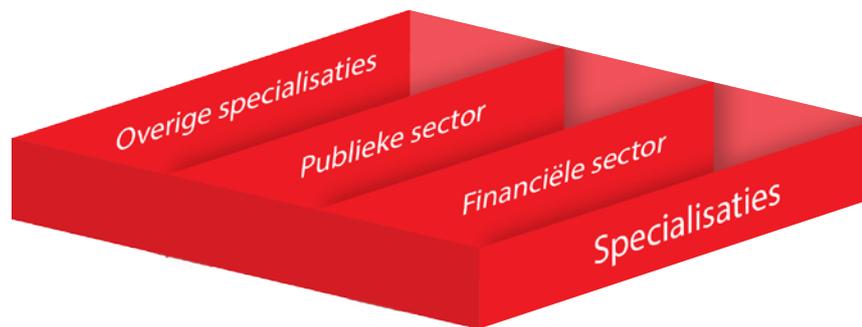
4.2.5 Titulatuur

⁵ Art. 2 Wta bepaalt dat door middel van een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) categorieën van ondernemingen, instellingen of openbare lichamen aangewezen kunnen worden waarvan de omvang of functie in het maatschappelijk verkeer zodanig is, dat een ondeugdelijk uitgevoerde wettelijke controle van de jaarrekening een aanmerkelijke invloed kan hebben op het vertrouwen in de publieke functie van de accountantsverklaring.

In het voorstel van de Commissie omvatten de theoretische eindtermen voor AA- respectievelijk RA-kwalificatie de 'common body of knowledge' plus de bij de titel passende oriëntatie. Voor inschrijving in het register is, naast de theoretische opleiding, ook het afronden van de praktijkopleiding vereist. Een student heeft voldaan aan de theoretische eisen voor AA respectievelijk RA als hij naast de eindtermen van de 'common body of knowledge' en oriëntatie, ook de bij dat opleidingstraject behorende graad heeft behaald. Daar waar de 'common body of knowledge' voor beide opleidingstrajecten gelijk is, verschilt wel het opleidingsniveau. De AA-opleiding is een opleiding van hbo-niveau en de RA-opleiding van wetenschappelijk niveau. De Commissie vindt, gegeven de omgeving waarin RA's kunnen opereren (grootbedrijf en OOB), een universitaire graad een vereiste. Deze eis geldt nu al voor de RA-opleidingen. Voor de AA-opleiding, inclusief de MKB-oriëntatie, kan wat de Commissie betreft volstaan worden met een graad op hbo-niveau aangevuld met een postinitieel traject.

4.2.6 **System van specialisaties**

De Commissie pleit voor een systeem van (aanvullende) specialisaties voor die accountants die in een specifieke sector of segment actief zijn. Argumenten om te kiezen voor een opleidingsstelsel met specialisaties zijn de specifieke onderwerpen en risico's die zich in een bepaalde sector of segment voordoen in combinatie met specifieke wet- en regelgeving. Het is economisch niet verantwoord om alle accountants met voldoende diepgang daarin op te leiden. Specialisaties hoeven uiteraard niet direct na afronding van de accountantsopleiding te volgen, maar kunnen (juist) ook na eerst enkele jaren beroepservaring te hebben opgedaan, gekozen worden.

De vraag doet zich vervolgens voor welke marktsegmenten en -sectoren een gespecialiseerd opleidingstraject rechtvaardigen. Daarover wil de Commissie geen limitatieve uitspraak doen, maar twee specialisaties vindt zij zonder meer relevant, te weten: financiële sector en publieke sector. Deze sectoren hebben hun eigen specifieke kenmerken en kennen specifieke regelgeving op het gebied van verslaggeving, governance en compliance. Voorstellen voor eventuele andere specialisaties kunnen in gezamenlijk overleg met vertegenwoordigers van zowel accountants als gebruikers van accountantsdiensten gepresenteerd worden.

Specialisaties kunnen zowel verplicht, bij wet of via de verordenende bevoegdheid van de beroepsorganisatie, als vrijwillig door de markt worden vormgegeven. Daar waar het maatschappelijk belang dat vraagt, is een wettelijke verankering door middel van een licentiesysteem op z'n plaats.

Zo is in de financiële sector sprake van specifieke wet- en regelgeving en wettelijk georganiseerd toezicht op organisaties die financiële diensten leveren. Daarnaast is kennis van financiële instellingen en hun producten, maar ook van bijvoorbeeld de macro-economische omgeving waarin financiële instellingen opereren van belang voor de jaarrekeningcontrole. Gegeven het specifieke belang van de jaarverslaggeving van financiële instellingen en een effectieve uitvoering van de jaarrekeningcontrole, acht de Commissie een verplichte specialisatie gewenst. De verplichte financiële sector specialisatie zou van toepassing moeten zijn op de eindverantwoordelijke accountant. Deze moet er op toezien dat bij de samenstelling van het controleteam voldoende specialistische kennis wordt opgenomen.

In het huidige curriculum van de accountantsopleidingen wordt over het algemeen slechts sporadisch aandacht besteed aan de publieke sector. Het bestuur van de ledengroep interne- en overheidsaccountants heeft (daarom) bij de Commissie gepleit voor een specifieke publieke sector specialisatie. In de publieke sector worden de verantwoordelijkheden van de accountant vaak beïnvloed door het controlemandaat of door verplichtingen opgelegd aan publieke sector entiteiten die voortkomen uit wet- of regelgeving of voorschriften van een andere bevoegde instantie (ministeriele regelingen, beleidsregels, e.d.) die een bredere reikwijdte kunnen omvatten dan een reguliere controle van financiële verantwoordingen. Accountants die opereren in de publieke sector hebben aldus te maken met aanvullende verantwoordelijkheden. De publieke sector is echter minder homogeen dan bijvoorbeeld

de financiële sector. Daarom acht de Commissie een verplichte specialisatie voor de publieke sector voorshands niet opportuun. Het is primair aan de markt zelf om de eis van specialisatie aan accountants die in dat segment werkzaam (willen) zijn te stellen. De Commissie verwacht dat de markt hier ook invulling aan zal geven. Na enkele jaren dient geëvalueerd te worden in welke mate een dergelijke specialisatie door de markt is opgepakt en kan overwogen worden of verplichtstelling alsnog gewenst is.

De ledengroep accountants in business heeft bij de Commissie gepleit voor meer aandacht voor vakgebieden die in het bijzonder relevant zijn voor accountants in business. Zij zouden graag meer aandacht willen voor: corporate finance, treasury management, strategie, ethiek, risk management en ICT. In de praktijkopleiding zouden de soft skills nadrukkelijker aan de orde moeten komen. Zij stellen dat een brede opleiding voor de accountant een basis vormt om na het openbaar beroep zijn carrière voort te zetten als accountant in business. Daarmee wordt tevens gewaarborgd dat zij die de accountantsopleiding hebben gevolgd, toegang blijven houden tot de top van de financiële functies.

In een specifieke specialisatie voor accountants in business ziet de Commissie niet direct een toegevoegde waarde. Zij deelt de visie van de ledengroep accountants in business dat een goede uitstroom uit het accountantsberoep medebepalend is voor de aantrekkelijkheid van de accountantsopleiding. Gelet op het feit dat accountants gewild zijn als accountant in business, stelt de Commissie vast dat de accountantsopleidingen en hun afgestudeerden zeer worden gewaardeerd. De veranderingen die de Commissie in de eindtermen voorstelt komen overigens in belangrijke mate overeen met de wensen van de ledengroep accountants in business, zei het dat de insteek wel die van de controlerend accountant is.

4.2.7 Slot

Bovenstaande afwegende wordt duidelijk dat van accountants in de breedte veel verwacht wordt en dat accountants anderzijds (gedwongen worden om te) kiezen voor specialisatie. Het is voor de Commissie evident dat de accountantsopleidingen geen specialisten opleiden, maar veeleer generalisten die vervolgens na afronding van de opleiding een keuze (kunnen) maken voor een specialisatie.

4.3 Uitwerking vakbekwaamheidseisen voor accountants

4.3.1 Borging vakbekwaamheid accountants

De vakbekwaamheid van accountants wordt geborgd door de (theoretische en praktijk)opleiding tot accountant en na inschrijving in het accountantsregister door het, bij kwaliteitstoetsing gecontroleerde, systeem van permanente educatie, zoals in- en externe trainingen. Een accountant die is ingeschreven in een accountantsregister is gekwalificeerd om wettelijke controles uit te voeren.

Uit het onderzoek door de Commissie blijkt dat er consensus bestaat dat een pas afgestudeerde accountant (beginnend beroepsbeoefenaar) eerst nog een aantal jaren ervaring moet opdoen voordat deze de eindverantwoordelijkheid voor het uitvoeren van wettelijke controles volledig zelfstandig kan dragen. De meeste accountantskantoren organiseren en borgen dat (ook) via hun interne kwaliteitszorgsysteem. Voor kleine(re) accountantskantoren en zelfstandig opererende accountants is dit veel lastiger en vormt dit een aandachtspunt bij de (risicogerichte) kwaliteitstoetsing door de beroepsorganisatie. Overigens is dit risico gemitigeerd door het externe toezicht van de AFM in dit domein waaronder iedere accountantsorganisatie valt.

4.3.2 Definitie van beginnend beroepsbeoefenaar

Om te kunnen bepalen aan welke vakbekwaamheidseisen een accountant die wettelijke controles mag uitvoeren moet voldoen, heeft de Commissie een definitie van beginnend beroepsbeoefenaar opgesteld en getoetst bij de respondenten. Een dergelijke definitie bestaat momenteel nog niet. De definitie van beginnend beroepsbeoefenaar ziet primair op de algemeen certificerende functie. Zij vormt als het ware de cesuur tussen de eisen van de reguliere accountantsopleidingen en de eisen die na afstuderen aan accountants worden gesteld. De Commissie hanteert de volgende omschrijving:

Een student die zowel de theoretische opleiding als de praktijkopleiding tot accountant heeft afgerond kan, voor de algemene certificerende functie, gekwalificeerd worden als beginnend beroepsbeoefenaar. De beginnend beroepsbeoefenaar beschikt over de competenties om:

- *zelfstandig richting en uitvoering te geven aan de controle van financiële en niet-financiële verantwoordingen van middelgrote ondernemingen die gekenmerkt worden door een bepaalde mate van complexiteit;*
- *te participeren in de uitvoering van de controle van financiële en niet-financiële verantwoordingen van grote(re) en complexe ondernemingen en daarbij op deelgebieden tot zelfstandige oordeelsvorming te komen;*

- invulling te geven aan zijn natuurlijke adviesfunctie jegens de cliënt door het signaleren van risico's bij de cliënt, in het bijzonder wat betreft de continuïteit van de bedrijfsvoering;
- zelfstandig te rapporteren en communiceren over zijn bevindingen;
- zich rekenschap te geven van de maatschappelijke relevantie van zijn optreden als accountant en de daarbij behorende houdingsaspecten;
- tijdig te signaleren wanneer consultatie vereist is bij het naderen van de grenzen van zijn eigen deskundigheid en vaardigheden.

De uitoefening van deze competenties vindt direct na afstuderen nog plaats onder aansturing van dan wel coaching door een ervaren beroepsbeoefenaar. De beginnend beroepsbeoefenaar ontwikkelt zich naar een zodanig niveau dat hij uiteindelijk in staat is om zelf de volledige eindverantwoordelijkheid te dragen.

4.3.3 Curriculum accountantsopleiding

De Commissie heeft vervolgens op basis van de bevindingen uit de gesprekken en deskresearch een voorstel gedaan voor de inrichting van het curriculum, inclusief een aanduiding van het niveau en de omvang waarop competenties beheerst dienen te worden. Dat mondt uit in het volgende overzicht.

Vakgebieden curriculum	Niveau in common body of knowledge	Common body of knowledge					Niveau in oriëntaties	Oriëntatie		Totaal	
		Studiepunten in EC's	Streams			Totaal wettelijke controle		Audit & MKB-advies	Audit inclusief OOB-bevoegdheid	Theoretische opleiding AA	Theoretische opleiding RA
			Maatschappelijke rol accountant	ICT	Corporate Governance						
Kernvakgebieden:											
Audit & Assurance	Advanced	24	✓	✓	✓		Specialized	6	6	30	30
Accounting Information Systems	Advanced	18	✓	✓	✓		Specialized		6	18	24
Financial Accounting	Advanced	18	✓	✓	✓		Specialized		12	18	30
subtotaal		60				60		6	24	66	84
Bedrijfseconomische vakgebieden:											
Finance	Intermediate	15	✓	✓	✓		Advanced	6	6	21	21
Management Accounting	Advanced	18	✓	✓	✓					18	18
Strategie, Leiderschap en Organisatie	Intermediate	12	✓	✓	✓		Advanced	6	6	18	18
subtotaal		45				45		12	12	57	57
Basis vakgebieden:											
Economie	Introductory	5					Intermediate	5	5	10	10
Recht	Introductory	10								10	10
Belastingrecht	Introductory	5					Adv./Intern.	10	5	15	10
Boekhouden	Intermediate	10								10	10
Statistiek	Introductory	5								5	5
Ethiek, filosofie, sociologie, psychologie	Introductory	5					Intermediate	5	5	10	10
subtotaal		40				40		20	15	60	55
Streams			6	6	6	18				18	18
Totaal studiepunten in EC's		145	6	6	6	163		38	51	201	214

De vakbekwaamheidseisen voor de wettelijke controlebevoegdheid, exclusief OOB, zijn te typeren als de 'common body of knowledge'. Deze omvat competenties ter zake van: de drie kernvakgebieden, een aantal bedrijfseconomische vakken, een aantal basisvakken alsmede een drietal 'streams' die door de verschillende vakgebieden heen lopen. De relevante vakgebieden zijn vergelijkbaar met de vakgebieden die nu ook al deel uitmaken van de eindtermen. De drie kernvakgebieden, Audit & Assurance, Accounting Information Systems en Financial Accounting, zijn bepalend voor de certificerende functie van de accountant, waarbij Audit & Assurance uniek is voor de accountantsfunctie.

Daarnaast dient de accountant over gedegen bedrijfseconomische kennis te beschikken. De basis wordt gevormd door een aantal vakken die vooral bepalend zijn voor de context waarin de accountant opereert. Nieuw in deze benadering zijn de drie 'streams' die als een rode draad door de gehele opleiding moeten lopen. Dit betreffen: de maatschappelijke rol van accountants, ICT en corporate governance. De eindtermen van deze 'streams' dienen in alle kernvakken en bedrijfseconomische vakken geïntegreerd aan de orde te komen. Het is overigens goed denkbaar dat de 'streams' ook in meer of mindere mate doorlopen in de oriëntaties. Hoewel de inhoud van de 'streams' voor de accountantsopleiding niet nieuw is, zal dit wel leiden tot een duidelijke accentversterking van de desbetreffende competenties in de opleiding. In hoofdstuk 5 worden de (veranderingen in de) inhoud van de vakgebieden en 'streams' verder toegelicht. Bijlage 5 bevat een overzicht met een vergelijking tussen het voorstel van de Commissie en de huidige eindtermen.

De Commissie heeft ook aangegeven op welk niveau de competenties van elk vakgebied beheerst moeten worden. Er is voor een andere aanduiding gekozen dan nu, namelijk: introductory, intermediate, advanced en specialized. Daarnaast is de omvang binnen het totale curriculum aangegeven door een minimaal aantal european credits (ec) aan elk vakgebied toe te kennen. Hierbij is gekozen voor een stelsel van in beginsel 5 à 6 ec per niveau-categorie. Niveau-aanduiding en omvang van de competenties worden eveneens nader uitgewerkt in hoofdstuk 5. Het voorstel van de Commissie voldoet aan de (minimale) eisen die de Europese Audit Richtlijn stelt aan de opleiding tot wettelijk controleur. De eisen van de Audit Richtlijn zijn minimumeisen en benoemen, voor de theoretische opleiding, uitsluitend de vakgebieden die in de opleiding aan bod moeten komen. De lidstaten hebben daarmee de nodige ruimte om deze eisen naar eigen wet- en regelgeving te vertalen. Dat is ook terug te zien in de verschillen tussen de accountantsopleidingen in de Europese Unie.

4.3.4 Veranderingen ten opzichte van de huidige accountantsopleidingen

De eindtermen van de 'common body of knowledge' omvatten in totaal 163 ec. Het verschil in omvang van de eindtermen van beide oriëntaties is beperkt (13 ec), maar qua inhoud wel significant. De totale omvang van de eindtermen van de AA-opleiding blijft gelijk ten opzichte van de huidige situatie (201 versus 200 ec). De omvang van de eindtermen van de RA-opleiding wordt licht uitgebreid tot in totaal 214 ec (ten opzichte van 200 ec nu). De ruimte voor de MKB-oriëntatie in de AA-opleiding wordt vooral gevonden in een vermindering van de eindtermen die zien op de algemene certificerende functie. De stijging van de omvang van de eindtermen van de RA-opleiding is voornamelijk het gevolg van de additionele eisen die aan accountants worden gesteld in de OOB-omgeving. In paragraaf 5.2 wordt meer gedetailleerd ingegaan op de inhoud van de opleidingen, de verschillen met de huidige situatie en de verantwoording daarvan.

4.4 Post-ervaringsonderwijs

Een afgestudeerde accountant is niet klaar met leren. Het beginsel van een 'leven lang leren' geldt zeker voor accountants, die opereren in een zeer veranderende omgeving. Niet alleen wetgeving, beroepsregels en verslaggevingsstandaarden veranderen frequent, ook de maatschappij zelf is voortdurend in ontwikkeling en daarmee dus ook de cliënt bij wie de accountant actief is. Voor de accountant is het 'leven lang leren'-beginsel geïnstitutionaliseerd door het systeem van verplichte permanente educatie.

Voor titel dragers geldt dat zij moeten voldoen aan eisen van permanente educatie (PE) zoals gesteld door de beroepsorganisatie. De Commissie is van oordeel dat de PE-verplichting voor een deel moet voortbouwen op de vakbekwaamheidseisen van de accountantsopleidingen. Verwacht mag worden dat een accountant na afstuderen periodiek aandacht geeft aan de, voor zijn functie-uitoefening, relevante vakgebieden. Voor certificerende accountants betekent dit dat zij in ieder geval hun kennis van Audit & Assurance, Accounting Information Systems en Financial Accounting moeten onderhouden. Zij zijn immers bevoegd om wettelijke controles uit te voeren. Daartoe geeft de Commissie de beroepsorganisatie in overweging om specifieke voorschriften uit te vaardigen, waarbij minimumeisen worden gesteld aan de aandacht die aan de verschillende vakgebieden per periode moet worden geschonken. Tevens moet voorzien worden in een vorm van beoordeling respectievelijk toetsing. De concrete invulling van die eisen zou moeten plaatsvinden via het vaststellen van eindtermen die rekening houden met actuele ontwikkelingen die het desbetreffende vakgebied raken. Een dergelijk model kan ook voor de oriëntaties ingericht worden.

In een systeem waarbij specialisaties worden onderkend die, al dan niet via licenties zijn vormgegeven, is het ook gewenst dat periodiek wordt vastgesteld of de kennis van de desbetreffende accountants nog voldoende actueel is. Vandaar dat ook de vakbekwaamheidseisen van dergelijke specialisaties vertaald moeten worden naar eindtermen die periodiek geactualiseerd worden. Vervolgens moet door middel van een vorm van toetsing vastgesteld worden of accountants in voldoende mate de actualiteit hebben bijgehouden. Voor accountants die over een bepaalde licentie beschikken zou het systeem van permanente educatie ook daarop moeten worden ingericht en zou een belangrijk deel van de permanente educatie-activiteiten verplicht verband moeten houden met de desbetreffende specialisatie. Aanvullend hierop zouden ook nog ervaringseisen geformuleerd moeten worden. Aan een licentie dient voorts een bepaalde geldigheidsduur te zijn verbonden, zodat accountants die voor langere tijd niet meer werkzaam zijn in een bepaalde sector of segment de desbetreffende licentie verliezen. Alsdan hoeven zij uiteraard ook niet meer te voldoen aan de permanente educatie-eisen die voor die desbetreffende licentie gelden.

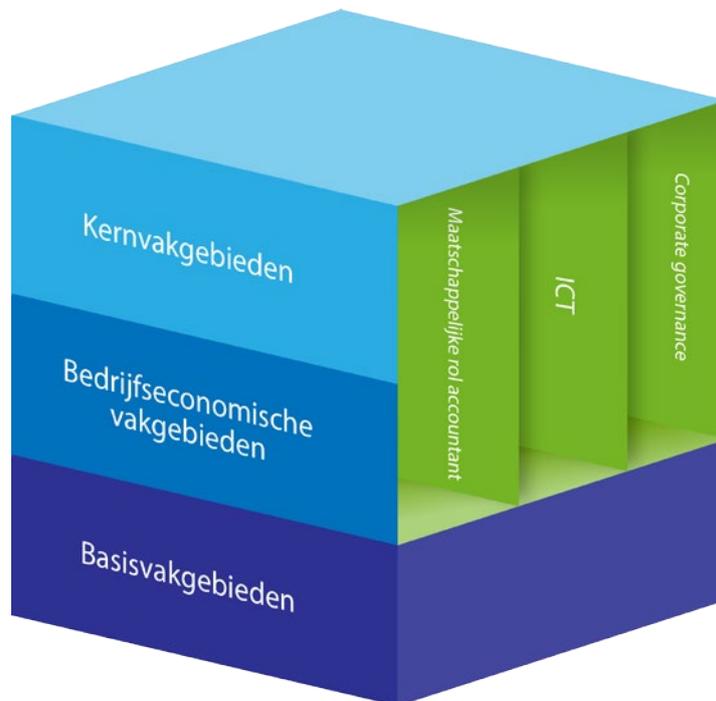
5. Advies ter zake herziening eindtermen

5.1 Inleiding

De Commissie heeft als opdracht om aan CEA te adviseren over de toekomstige eindtermen van de accountantsopleidingen en daarvoor richtinggevende uitspraken te doen wat betreft structuur, inhoud, omvang en niveau van die eindtermen. In hoofdstuk 4 heeft de Commissie het model geschetst waarbinnen de vakbekwaamheidseisen voor accountants vormgegeven zouden kunnen worden. Daarbij is ook een indicatie gegeven van de omvang en het niveau waarop afgestudeerde accountants bepaalde competenties dienen te beheersen.

In het onderwijs vormen de geoperationaliseerde eindtermen en de daaraan verbonden competenties de vakbekwaamheidseisen waaraan voldaan moet zijn om een theoretisch getuigschrift te verwerven. Eindtermen omvatten een concrete beschrijving van de kenmerken van het 'eindproduct' van een opleiding en geven antwoord op de vraag wat een persoon die de opleiding heeft afgerond weet, kan en kan uitvoeren. In dit hoofdstuk werkt de Commissie het model van vakbekwaamheidseisen verder uit en benoemt zij specifiek welke aanpassingen ten opzichte van de huidige eindtermen wenselijk zijn en waarom.

5.2 Invulling 'common body of knowledge'

5.2.1 Algemeen

Zoals aangegeven in hoofdstuk 4 kunnen de eindtermen voor bestaande vakgebieden, gelet op de algemene certificerende functie op een lager niveau gedefinieerd worden. Verschillende geïnterviewden hebben aangegeven meer belang te hechten aan vooral de conceptuele vorming van accountants. De Commissie vindt dan ook dat bij het beschrijven van de nieuwe eindtermen juist kennis van en inzicht in theorieën en conceptuele modellen centraal moeten staan. Er hoeft minder aandacht uit te gaan naar de herhaalde toepassing van en oefening met bepaalde regels en standaarden. De toepassing en oefening zouden vooral centraal moeten staan in de praktijkopleidingen, die als doel hebben om de vaardigheid van studenten met de eindtermen in de praktijk te beoordelen en toetsen. Hierdoor kan de omvang van de kernvakgebieden, voor de algemene certificerende functie, teruggebracht worden met in totaal 30 ec. Dit wordt vervolgens voor een deel gecompenseerd doordat vanuit de nieuw gedefinieerde 'streams' - met een specifieke invalshoek - wederom naar de kernvakgebieden wordt gekeken. Voor het theoretische deel van de AA-opleiding komt het totaal aantal ec voor de kernvakken op 66 ec (nu 90 ec) plus de aandacht die vanuit de 'streams' aan de kernvakken wordt besteed, die niet op voorhand genormeerd is. Voor het theoretische deel van de RA-opleiding wordt de omvang van de kernvakken 84 ec (nu 90 ec) plus de aandacht die in de 'streams' uitgaat naar de kernvakken. Daarnaast geldt dat in de specialisaties aanvullend aandacht besteed wordt aan één of meerdere kernvakken.

5.2.2 Veranderingen in de kernvakken

Bij het vaststellen van de omvang van de huidige eindtermen is uitgegaan van een breed profiel. Nu de Commissie voorstelt om de ('common body of knowledge' van de) opleiding primair te richten op de wettelijke controlefunctie, is beperking van de omvang en differentiatie tussen de kernvakgebieden reëel.

Audit & Assurance vormt het onderscheidende vakgebied voor de accountantsopleidingen en krijgt daarom de meeste aandacht. Voor de algemene certificerende functie betekent dit wel dat er minder aandacht naar hoeft uit te gaan dan nu het geval is. Wel mag zeker bij Audit & Assurance meer aandacht uitgaan naar de effectieve inzet van Computer Assisted Audit Techniques (CAATs), naar innovatieve objecten van assurance (bijvoorbeeld rondom risico's) en naar de wijze van rapportering door de accountant. De vermindering van de omvang van de vakgebieden Accounting Information Systems en Financial Accounting voor de 'common body of knowledge' is groter dan bij Audit & Assurance. Ook hier geldt dat de eindtermen van deze vakken meer op de theorieën en concepten moeten ingaan en minder op details en herhaalde toepassing van standaarden.

De Commissie hanteert, in navolging van de andere kernvakgebieden, voor Bestuurlijke Informatieverzorging de Engelse term Accounting Information Systems (AIS). De Commissie pleit er voor om dit vak in de Nederlandse accountantsopleidingen meer specifiek (in) te richten op de ondersteunende functie ten behoeve van de accountantscontrole. AIS richt zich op het inrichten van de informatieverzorgende processen en ICT in een organisatie teneinde relevante en betrouwbare informatie te kunnen verstrekken voor de besturing van een organisatie. Voor de accountantscontrole is van belang dat accountants het systeem van interne beheersing kunnen beoordelen qua opzet, bestaan en werking. Dat betekent dat ten opzichte van de huidige eindtermen vooral die eindtermen die zien op het kunnen ontwerpen van een bestuurlijk informatieverzorgingssysteem en op de reeds bij management accounting in ruime mate behandelde MIS-aspecten kunnen vervallen. Voorts geldt dat de beoordeling van het systeem van interne beheersing ook bij Audit & Assurance nadrukkelijk aan de orde komt. Uit onderzoek⁶ van de Commissie blijkt dat deze benadering in andere landen ook zichtbaar is. Daarbij valt overigens op dat AIS veelal niet als zelfstandig vak in de opleiding voorkomt, maar dat de relevante aspecten van dit vakgebied ondergebracht zijn bij aanpalende vakken, zoals: auditing, financial accounting en management accounting. Ook in het voorstel van de Commissie geldt dat elementen van AIS terugkomen in andere vakgebieden, zoals Audit & Assurance, Management Accounting en Ethiek. Overigens merkt de Commissie op dat in de Nederlandse school één onderwerp wordt behandeld dat in het buitenland niet aan de orde komt. Dat is de typologie gericht op de betrouwbaarheid van de informatieverzorging. Deze typische Nederlandse verworvenheid wil de Commissie voor het accountantsvak behouden. Tot slot merkt de Commissie op dat in het vakgebied AIS vooral ICT centraal dient te staan. Alles overwegende kan de omvang van AIS in de eindtermen, mede ook gegeven de invulling van de 'streams' ICT en Corporate Governance, voor de algemeen certificerende functie teruggebracht worden.

Voor Financial Accounting geldt dat voor de algemeen certificerende functie het onderdeel IFRS beduidend minder diepgaand aan de orde hoeft te komen. Kennis van het conceptuele raamwerk van IFRS en de invloed van IFRS op de Nederlandse verslaggeving is voor alle accountants relevant. Voor de accountant die werkzaam is in het OOB-segment is diepgaande kennis van IFRS natuurlijk wel vereist, wat tot uitdrukking komt in de aandacht voor Financial Accounting in de OOB-oriëntatie.

⁶ Het vakgebied AIS wordt niet als zelfstandig vakgebied onderkend in de opleidingsprogramma's van Duitsland en het Verenigd Koninkrijk, noch door Common Content, een samenwerkingsverband van negen beroepsorganisaties uit Europa die als doel heeft het ontwikkelen, onderhouden en harmoniseren van accountancyprogramma's in Europa.

5.2.3 Veranderingen in de bedrijfseconomische vakken

Van oudsher kennen de accountantsopleidingen een brede bedrijfseconomische basis en de Commissie wil daar niet aan tornen. De omvang van elk van de bedrijfseconomische vakken zoals de Commissie die voorstaat neemt licht toe ten opzichte van de huidige eindtermen. Dat komt vooral doordat er in deze vakgebieden, zo blijkt uit de interviews, meer dan nu het geval is aandacht moet worden besteed aan risico denken.

Zo wil de Commissie het huidige vak 'Management en Organisatie' vervangen door een nieuw en breder ingestoken vak 'Strategie, Leiderschap en Organisatie'. De eindtermen van dit vak moeten, meer dan nu het geval, aandacht schenken aan strategievorming, cultuur en leiderschap. Veel respondenten geven aan dat een accountant meer inzicht moet hebben in de complexe omgeving waarin een onderneming opereert, de strategie en de 'business' van de onderneming zelf en bijvoorbeeld scenario-analyses. Dat is van belang om strategische bedrijfsrisico's te identificeren en de (mogelijke) gevolgen voor de te controleren verantwoordingen. Voorts is inzicht in de cultuur van een onderneming en de wijze waarop een onderneming wordt geleid van belang om te begrijpen welke risico's hiermee gepaard gaan. Cultuuraspecten en 'tone at the top' zijn belangrijke thema's waar een accountant (meer) in dient te worden opgeleid. Vandaar dat de eindtermen van het vernieuwde vakgebied Strategie, Leiderschap en Organisatie ook meer in die richting vorm te geven. Dat rechtvaardigt ook een beperkte uitbreiding van de omvang van dit vakgebied in de 'common body of knowledge', naast de verdere verdieping in de beide oriëntaties.

Van accountants wordt verwacht dat zij in toenemende mate aandacht geven aan de beoordeling van de validiteit van financiële prognoses en het inschatten van continuïteitsrisico's bij ondernemingen. Dat betekent dat zij steeds meer aandacht moeten besteden aan de volgende aspecten in de financieringsdiscipline:

- inschatting toekomstige cash flows en benchmarking met marktprijzen (fair value);
- financieel economische benadering van risicomanagement;
- management van beschikbaarheid van kapitaal en kapitaalkosten;
- waardering van activa, passiva en cash flows;
- meten en prijsvorming van kredietwaardigheid bij ondernemingen.

5.2.4 Veranderingen in de basisvakken

De belangrijkste veranderingen in de basisvakken die de Commissie voorstelt zijn:

- introductie van een nieuw vakgebied dat de beginselen omvat van Ethiek, filosofie, sociologie en psychologie;
- beperking van de omvang van Boekhouden en Belastingrecht in de 'common body of knowledge';
- geen afzonderlijke eindtermen voor Levensverzekeringswiskunde.

Naast de bekende onderdelen van de accountantsopleiding komt er steeds meer vraag naar aanvullende competenties in de sfeer van de soft skills. Daarbij valt te denken aan: ethiek en moraal, begrip krijgen voor maatschappelijke vraagstukken, communicatieve vaardigheden, attitude en professioneel kritische instelling. Een deel van deze competenties kan een accountant zich eigen maken door cognitieve kennisverwerving. Een ander deel heeft met ervaren te maken of de mogelijkheid zaken op een dieper niveau te overwegen en een eigen ethisch toetsingskader te gebruiken bij zijn werkzaamheden. Zo moet een accountant zich goed realiseren aan welke psychologische verschijnselen hij blootstaat als hij in een moeilijke situatie belandt. De vakgebieden die in dit kader relevant zijn, zijn: ethiek, filosofie, sociologie en psychologie. De Commissie stelt daarom een nieuw vakgebied voor dat de beginselen omvat van ethiek, filosofie, sociologie en psychologie. Het doel van het invoegen van deze nieuwe competenties in de opleiding is dat de student:

- meer inzicht krijgt in de invloed en mogelijke consequenties van zijn gedrag;
- groepsprocessen beter leert begrijpen;
- betere vragen leert te stellen en leert om kritisch door te vragen;
- beter leert om te gaan met moeilijke situaties, zoals je rug recht houden, grenzen durven stellen, communiceren over moeilijke kwesties en een breder perspectief bij besluiten;
- leert om vanzelfsprekendheden ter discussie te stellen;
- leert om beter te begrijpen hoe zijn eigen handelen consequenties kan hebben voor de samenleving als geheel en daarop ook weet te acteren.

Naast het leggen van een cognitieve basis, dient bij de verschillende vakgebieden en in de 'streams' juist aandacht te worden gegeven aan de vaardigheden op deze terreinen.

De Commissie rekent Boekhouden in het nieuwe model tot de basisvakken. Voor de eindtermen Boekhouden en Belastingrecht stelt de Commissie een vermindering van de omvang voor. Een aantal respondenten vindt dat er juist meer aandacht naar deze vakgebieden zou moeten uitgaan. De Commissie deelt deze opvatting niet en vindt dat deze vakken specifiek op de ondersteunende functie voor de wettelijke controle gericht moeten worden. Tevens wil de Commissie dat de benadering van de vakgebieden sterker gericht is op begrip van conceptuele modellen en theorieën en minder op de repeterende toepassing van technieken, regels en standaarden. Voor Belastingrecht geldt dat de wet- en regelgeving zeer frequent wijzigt en dat studenten vooral moeten begrijpen hoe de systematiek werkt en moeten leren om wet- en regelgeving toe te passen. Voorts dient bij Audit & Assurance meer en expliciet aandacht uit te gaan naar belastingvraagstukken. Voor Boekhouden geldt dat de basisbeginselen onverminderd van belang zijn, maar dat de desbetreffende eindtermen in minder dan het huidige aantal ec's gerealiseerd kunnen worden. Daarnaast kent dit vakgebied een nauwe relatie met bijvoorbeeld Financial Accounting. Boekhoudkundige principes en vraagstukken zijn daar een geïntegreerd onderdeel van.

In een steeds verder juridiserende samenleving is het belangrijk dat de accountant een goed fundament meekrijgt van de voor de wettelijke controle relevante rechtsgebieden. Daarom handhaaft de Commissie de minimumomvang van het vakgebied Recht en is er ook geen aanleiding om veranderingen in de inhoud aan te brengen, mits daarbij de betekenis van recht voor de controlefunctie van de accountant centraal staat. Er zou dus idealiter sprake moeten zijn van een vak 'Recht voor accountants'. Ook voor Economie en Statistiek ziet de Commissie geen aanleiding om de inhoud respectievelijk omvang veel te wijzigen. Een goede economische basis en voldoende kennis van statistiek zijn van belang voor iedere accountant. Zo is statistiek van belang in verband met het toenemende gebruik van (CAATs) en data-analyse in de controle.

De eindtermen voor Levensverzekeringswiskunde kunnen in beginsel vervallen voor de opleiding tot wettelijk controleur. De Commissie is het eens met de huidige doelstelling van die eindtermen dat een accountant in staat moet zijn om de pensioenverplichtingen in de jaarrekening te kunnen beoordelen. Maar deze competentie hoort wat de Commissie betreft primair thuis bij Financial Accounting, met ondersteuning vanuit Finance. De accountant zal er daarbij veelal niet aan ontkomen om hiervoor specifieke deskundigheid in te huren. Voor accountants die werkzaam zijn in de financiële sector is specifieke kennis van Levensverzekeringswiskunde uiteraard wel vereist, maar deze dient verder te gaan dan de huidige eindtermen. Een dergelijk niveau kan beter in een specialisatie programma plaatsvinden.

5.3 Invulling van de 'streams'

De Commissie heeft een aantal meer thematische onderwerpen gedefinieerd die bij vrijwel alle vakgebieden van de opleiding relevant zijn. Dergelijke thema's lopen als een rode draad door de opleiding. De Commissie acht het relevant dat voor deze thema's afzonderlijk eindtermen worden gedefinieerd. Aan elk van de 'streams' heeft de Commissie in totaal 6 ec toegekend. Deze zijn bewust niet toegerekend aan de verschillende vakgebieden. Het is aan de opleidingen om hier verder invulling aan te geven. Dit geeft de opleidingen ook de vrijheid om eigen accenten aan te brengen.

Gebleken is dat de accountant in zijn opleiding een groter bewustzijn dient te ontwikkelen van zijn maatschappelijke rol. Daarnaast dient hij ook voortdurend te reflecteren op maatschappelijke ontwikkelingen en gevolgen daarvan voor zijn functioneren. Bij elke beslissing die hij neemt dient hij primair aan het belang van het maatschappelijke verkeer te denken. Uiteraard wordt hieraan in de huidige eindtermen al wel aandacht gegeven, maar dat beperkt zich vaak tot één of een beperkt aantal vakgebieden. De Commissie vindt dat dit meer geaccentueerd dient te worden door de hele opleiding heen. Naast theoretische kennis en conceptueel inzicht betreft het hier vooral ook de vaardigheden die een accountant moet ontwikkelen. Daarvoor zijn bijvoorbeeld dilemmatrainingen, waarbij ingewikkelde ethische kwesties aan de orde worden gesteld, bij uitstek geschikt. Maar er dient ook specifiek aandacht te worden gegeven aan communicatieve vaardigheden. Vandaar dat de Commissie voorstelt om een aparte stream met eindtermen te ontwikkelen die ziet op de maatschappelijke rol van accountants. In de opleiding dient specifiek aandacht te worden besteed aan de betekenis en gevolgen van de publieke rol van de accountant voor in ieder geval alle kernvakken en bedrijfseconomische vakken.

Ook Corporate Governance is een thema dat bij meerdere vakgebieden aan de orde is, waaronder: alle kernvakgebieden, maar bijvoorbeeld ook bij Management Accounting, Strategie, Leiderschap en Organisatie en Finance. In de huidige opzet zijn de eindtermen die zien op Corporate Governance nog afzonderlijk verantwoord, hoewel de meeste opleidingen hiervoor nu geen apart vak hebben ingericht.

Er bestaat alom consensus dat er in de accountantsopleidingen meer aandacht moet uitgaan naar ICT. Accountants, in welk marktsegment zij ook actief zijn, kunnen niet (meer) om ICT heen, omdat ICT is doorgedrongen tot in de haarvaten van onze maatschappij. Daarbij doet de vraag zich voor of ICT in de opleiding (ook) als afzonderlijk vak moet worden opgenomen, of dat ICT geïntegreerd met andere vakgebieden behandeld moet worden. De meningen hierover bij opleiders zijn en blijven verdeeld.

De Commissie heeft ervoor gekozen om ICT niet zelfstandig als basisvak op te nemen en benadrukt het belang van een geïntegreerde benadering van ICT in het programma. Zij vindt dat de basisbeginselen van ICT, voor zover dit niet als voorkennis verondersteld mag worden, in het vakgebied AIS thuishoren. Bij de verschillende vakgebieden en in de betreffende stream behoren ICT-vraagstukken geïntegreerd te worden behandeld. Zo dient bij Audit & Assurance altijd uitgegaan te worden van vraagstukken waar specifieke ICT-toepassingen (zoals ERP-omgeving, internetverkoop en –betalingen, cloud-toepassingen) centraal staan. In het kader van de verplichtstelling met ingang van 2013 van XBRL/SBR als enige elektronische kanaal voor de ‘system-to-system’ aanlevering van (financiële) gegevens aan de overheid, is aandacht hiervoor bij alle kernvakken zonder meer noodzakelijk.

5.4 Invulling van de oriëntaties

Het oriëntatiedeel van de accountantsopleidingen omvat geen nieuwe vakgebieden. Het betreft een verdieping van die kennis en vaardigheden die benodigd zijn voor de beroepsuitoefening in het desbetreffende marktsegment waar de accountant in spe actief is. Dat betekent dat de inhoud van de beide oriëntatieprogramma's significant verschilt. Hiermee wordt een betere aansluiting gemaakt tussen opleiding en beroepspraktijk, welke aansluiting volgens de geïnterviewden nu nog te wensen over laat.

Zo richt de MKB-oriëntatie zich vooral op de behoefte van de typische MKB-ondernemer aan advies van zijn accountant, ondersteuning bij het samenstellen van jaarrapporten en specifieke assurance-werkzaamheden, zoals subsidie- en inbrengverklaringen. Bij Audit & Assurance wordt dan ook specifiek aandacht geschonken aan samenstellwerkzaamheden en bijzondere onderzoeken. Voor de adviesfunctie van de accountant is verdieping van kennis/inzicht en vaardigheden ter zake financierings-, organisatie- en belastingvraagstukken relevant. In de MKB-oriëntatie staat fiscale advisering centraal en daarvoor is verdieping van de fiscale kennis noodzakelijk. Ten slotte wordt ook extra aandacht gegeven aan de vakgebieden Economie en Ethiek, filosofie, sociologie en psychologie. Het gaat hier om een verdieping van kennis/inzicht en voor het laatste vakgebied zeker ook het opdoen van vaardigheden.

De OOB-oriëntatie is vooral gericht op de wettelijke controles van OOB's, zoals dat in de nieuwe accountantswet aan RA's wordt voorbehouden. Daaruit volgt dat in het oriëntatiedeel meer specifiek aandacht wordt besteed aan de controle van financiële verslaggeving van OOB's. Het gaat enerzijds om verdieping en verbreding van kennis en vaardigheden die al in de 'common body of knowledge' zijn opgedaan, maar dan toegepast op OOB's. Anderzijds zijn er aspecten die zich meer en typisch bij OOB's voordoen zoals: integrated reporting en de toepassing van IFRS en Corporate Governance regels. Omdat veel OOB's beursgenoteerd zijn, is kennis en inzicht van regelgeving rondom beursgenoteerde ondernemingen onontbeerlijk. Ook de vraagstukken qua financiering en organisatie zijn anders in het OOB-segment ten opzichte van het MKB-segment.

Binnen de OOB-oriëntatie is voorts kennis van internationale economische vraagstukken relevant. Daarnaast is verdieping van kennis en inzicht van belastingvraagstukken die specifiek bij OOB's spelen, zoals vennootschapsbelasting inclusief communautaire wetgeving en internationaal belastingrecht relevant. Maar ook bijvoorbeeld de betekenis van het gebruik van ERP-systemen voor de fiscaliteit en horizontaal toezicht zijn relevante onderwerpen.

Accountants hebben in hun praktijk vrijwel dagelijks te maken met dilemma's op allerlei gebieden. Het gaat dan niet uitsluitend om dilemma's bij de controle van financiële verantwoordingen, maar ook om dilemma's in adviessituaties. Het is van groot belang dat accountants in de 'common body of knowledge' bekend worden gemaakt met de beginselen van ethiek, filosofie, sociologie en psychologie. In de beide oriëntaties is een verdieping maar vooral het opdoen van vaardigheden in het kritisch vragen stellen en een rechte rug betrachten van groot belang. Accountants ontlenen hieraan hun legitimiteit gegeven de publieke functie die zij vervullen. De aard van de dilemma's in beide oriëntaties zal niet veel van elkaar verschillen. De concrete invulling qua casuïstiek zal gegeven de verschillen in het marktsegment, wel anders zijn.

5.5 Omvang en niveaubeheersing eindtermen

In de huidige set van eindtermen is gekozen voor een kwantificering van de eindtermen door middel van normering van het aantal ec's dat aan elk vakgebied minimaal besteed dient te worden. Hoewel daar vanuit opleiders kritiek op is, handhaaft de Commissie deze aanpak. Een systeem van ec's in het hoger onderwijs is, zowel nationaal als in Europees verband, een zeer gangbare werkwijze. Door het vaststellen van een norm voor ec's wordt in ieder geval duidelijk gemaakt hoeveel studietijd per vakgebied minimaal besteed moet worden om op het gewenste niveau invulling te geven aan de beschreven eindtermen.

De invulling van studiepunten verschilt veelal per opleiding. Uniformering van het aantal contacturen, literatuurstudie, e.d. acht de Commissie voor het hoger onderwijs echter niet opportuun. Wel dient elke opleiding zich naar CEA te kunnen verantwoorden over de wijze waarop per vak aan de ec-norm invulling is gegeven. Het is vervolgens aan CEA om te beoordelen of met die wijze van invulling ook recht wordt gedaan aan het te bereiken niveau van de eindtermen. Van opleidingen wordt verwacht dat zij daar op een reële manier invulling aan geven, zodat een studeerbaar programma ontstaat.

De huidige niveau-aanduiding van de eindtermen (1, 2 en 3) wordt door de opleidingen als verwarrend ervaren. De Commissie acht een aanduiding van het niveau per individuele eindterm ook niet rationeel. Daarom kiest zij in haar opzet van de nieuwe eindtermen voor een niveau-aanduiding naar groepen van eindtermen per vakgebied. Daarbij onderkent de Commissie vier niveaus, te weten:

Niveau	Betekenis	Metten niveau
<i>Introductory</i>	Student heeft kennis van en inzicht in het vakgebied.	De mate waarin de student in staat is de begrippen te herhalen en op eenvoudige situaties toe te passen.
<i>Intermediate</i>	Student kan relatie leggen tussen inhoud vakgebied en andere vakgebieden.	De mate waarin de student geleerde begrippen en wetenschappelijke bevindingen in verschillende complexe maar gestileerde situaties kan toepassen.
<i>Advanced</i>	Student kan inhoud vakgebied in relatie met andere vakgebieden toepassen in daadwerkelijke opdrachten. Academisch: lezen, begrijpen en toepassen inhoud papers gepubliceerd in A-journals. Hbo: lezen, begrijpen en toepassen van inhoud C-journals (MAB).	De mate waarin de student geleerde begrippen en wetenschappelijke bevindingen in verschillende complexe situaties kan toepassen, waarbij de student zelf zijn weg dient te vinden in een aangetroffen praktijk. De student kan de inhoud toepassen en daarmee voldoen aan institutionele eisen en aan wetenschappelijke eisen die aan zijn bevindingen gesteld kunnen worden.
<i>Specialized</i>	Gelijk aan advanced maar dan met meer verdieping gericht op de oriëntaties MKB en OOB.	Student past de verworven kennis toe om een jaarrekening op te stellen (AA) of te controleren voor MKB (AA) of OOB (RA).

Voor elk vakgebied is aangegeven welk eindniveau bereikt dient te worden. Er kan sprake zijn van cumulatie van niveaus. Een vak dat op advanced niveau beheerst dient te worden, dient alle voorgaande niveaus, introductory en intermediate, doorlopen te hebben. Het overslaan van een niveau-categorie is in beginsel⁸ niet toegestaan.

Indien binnen een niveau-categorie nadere differentiatie naar beheersingsniveau van eindtermen gewenst is, dient dit plaats te vinden door een consistent gebruik van begrippen waarmee een niveau van beheersing wordt uitgedrukt. Hiervoor kan bijvoorbeeld gebruik worden gemaakt van de begrippen uit de taxonomie van Bloom⁹.

5.6 Handreikingen voor het beschrijven van eindtermen

Door opleidingen is kritiek geuit op de wijze waarop de huidige eindtermen zijn geformuleerd. De systematiek en wijze van formuleren van eindtermen zijn niet consistent en ook de mate van detaillering verschilt per vakgebied. De Commissie vindt het belangrijk dat de toekomstige eindtermen een grote mate van uniformiteit kennen, in ieder geval wat betreft de formulering. Daarom beveelt de Commissie aan om bij het beschrijven van eindtermen de eenduidigheid te waarborgen. Dat kan door voor alle vakgebieden een uniforme opzet te hanteren en voorts een consistent gebruik van eenduidige begrippen. Eindtermen behoren duidelijk aan te geven wat een student dient te kennen en te kunnen, maar ook waarom. Een opsomming van alleen begrippen die relevant zijn in een vakgebied is dan niet voldoende (bijvoorbeeld de huidige eindtermen van Belastingrecht). Voor alle vakgebieden dient expliciet aangegeven te worden waarom de eindtermen voor de accountant, in de onderscheidende rollen, relevant zijn.

Het is van belang dat de eindtermen zodanig worden vormgegeven dat de actualiteit zo goed mogelijk geborgd wordt. Daardoor hoeven eindtermen niet bij elke wijziging van wet- en regelgeving of bij voortschrijdende maatschappelijke en/of technologische ontwikkelingen aangepast te worden. Het voorschrijven van specifieke onderwijsmethoden of verplichte literatuur past niet bij opleidingen in het hoger onderwijs en dient achterwege te blijven. Wel moeten opleidingen hun onderwijsmethoden en de literatuur die zij gebruiken kunnen verantwoorden.

5.7 Bevorderen diversiteit instroom

Er bestaat een duidelijke wens om de instroom van studenten met een niet specifiek op de accountancy gerichte vooropleiding te bevorderen. Zo worden bijvoorbeeld de Angelsaksische accountantsopleidingen zeer positief beoordeeld vanwege de diversiteit qua instroom van studenten. Dat leidt uiteindelijk tot afgestudeerde accountants die in de basis breder en algemener georiënteerd zijn. Meer divers samengestelde controleteams met een bredere achtergrond/cultuur komt de kwaliteit van de controles ten goede. In het Pathways Commission Report "Charting a National Strategy for the Next Generation of Accountants"¹⁰ van juli 2012 wordt een vergelijkbaar advies gedaan.

De Commissie onderkent verschillende manieren om de diversiteit van de instroom te bevorderen. Allereerst is door de verlaging van de omvang van de basisvakken de drempel voor studenten met een niet-financiële vooropleiding om voor de accountantsopleiding te kiezen wat afgenomen. Daarnaast kunnen opleidingen de instroom bevorderen door belangrijke onderdelen van het programma concentrisch vorm te geven. Studenten die al een hbo bachelor of wo master hebben afgerond, zouden de eindtermen op inleidend niveau dan moeten kunnen overslaan. Voorwaarde is wel dat het programma van in ieder geval de initiële opleiding volledig concentrisch is opgebouwd, omdat anders mogelijk bepaalde onderwerpen niet aan bod komen. Dit betekent dat de literatuur van een vak op hoger niveau de literatuur van het voorafgaande vak moet afdekken.

Een andere manier om met een niet-gerichte (economische en/of bedrijfskundige) opleiding in te stromen is door het ontwikkelen van een specifiek, verzwaard programma voor geselecteerde studenten met een reeds afgeronde opleiding. Studenten die al een hbo- of wo-opleiding hebben afgerond, hebben daarmee aangetoond over een bepaald opleidingsniveau te beschikken. Van hen mag verwacht worden dat zij het eindniveau van de 'common body of knowledge'¹¹ kunnen bereiken zonder alle daaraan voorafgaande vakken integraal te doorlopen. Deze benadering is voor de RA-opleiding eenvoudiger vorm te geven, vanwege de bama-opleidingsstructuur. Deze benadering is voor de AA-opleiding lastiger vorm te geven, vanwege de ongedeelde vierjarige bachelor.

⁸ Zie voor uitzonderingen paragraaf 5.7 inzake bevorderen diversiteit instroom.

⁹ Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). Taxonomy of educational objectives: the classification of educational goals: Handbook I: Cognitive Domain New York, Longmans, Green, 1956.

¹⁰ De Pathways Commission is een gezamenlijk initiatief van the American Accounting Association en the American Institute of CPA's met als doel om voorstellen te ontwikkelen voor het toekomstige ontwerp van de accountancyopleidingen in de Verenigde Staten en om aanbevelingen te doen voor alternatieve leerwegen voor studenten, academici en beroepsbeoefenaren in de accountancy. Zie verder www.pathwayscommission.org

¹¹ Het eindniveau van de 'common body of knowledge' correspondeert overigens niet noodzakelijkerwijs met het behalen van het mastergetuigschrift. Afhankelijk van de inrichting van de opleiding betekent dit dat het verzwaarde programma hierop aangepast moet worden.

5.8 Betere aansluiting theorieopleiding en praktijkopleiding

De opdracht van de Commissie beperkte zich tot de herziening van de eindtermen van de theoretische opleidingen. Wel is gevraagd om aandacht te geven aan de aansluiting van de theorieopleidingen op de praktijkopleidingen. Er bestaat kritiek op deze aansluiting. De theorieopleiding en de praktijkopleiding zijn, volgens de theoretische opleiders en kantoren, nog te veel van elkaar gescheiden. Er zou nadrukkelijker een koppeling moeten worden gezocht tussen wat studenten dagelijks in de praktijk doen en de theoretische opleiding die zij, grotendeels parallel daaraan volgen. Er bestaat daarnaast bij studenten en kantoorvertegenwoordigers ook kritiek op de inrichting van de huidige praktijkopleiding, en overigens is nog melding gemaakt van de problematiek van het vinden van geschikte stageplaatsen voor AA-studenten. Op deze laatste kritiekpunten gaat de Commissie niet verder in, omdat die buiten de reikwijdte van haar opdracht vallen.

De wet stelt dat de kern van de praktijkopleiding moet zijn om te toetsen of studenten de theoretische kennis in de praktijk kunnen toepassen. Vanuit dat uitgangspunt is het logisch dat de herhaalde toepassing van en oefening met bepaalde regels en standaarden daar plaatsvindt. In de praktijkopleiding zou daarom steeds nadrukkelijk een kritische confrontatie moeten plaatsvinden tussen praktijk en theorie. Zeker als de theoretische eindtermen meer conceptueel van opzet worden en minder gericht zijn op detailkennis van wet- en regelgeving, is het van belang dat in de praktijkopleiding in voldoende mate wordt geoefend in het toepassen van regels en standaarden. Het praktijkexamen moet daarnaast specifiek gericht zijn op de weerbaarheid en kritische houding van de student. Het gaat erom het oordeelsvermogen van een student te toetsen. Daartoe zou in de essays die studenten moeten schrijven meer aandacht geschonken moeten worden aan de vaardigheid van studenten om oplossingen te ontwerpen voor problemen die zij hebben geconstateerd en die oplossingen, mede ten overstaan van kritische gebruikers, te verdedigen.

De Commissie ziet een betere aansluiting tussen theorie- en praktijkopleiding als de eindtermen van de praktijkopleiding dezelfde opbouw kennen als die van de theoretische opleiding. Dat betekent dat de eindtermen worden ingedeeld in een 'common body of knowledge' en een op de beroepspraktijk afgestemde oriëntatie. Daarnaast kan de aansluiting tussen theorie- en praktijkopleiding verbeterd worden door meer betrokkenheid van theoretische opleiders bij de beoordeling en toetsing van de praktijkopleiding. Daarnaast is het goed als studenten cases uit hun dagelijkse praktijk inbrengen in de theoretische opleiding.

CEA is voornemens de eindtermen voor de praktijkopleidingen per 1 september 2015 te herzien. Nu reeds zijn de eindtermen voor de praktijkopleidingen van AA en RA voor wat betreft de wettelijke controle inhoudelijk gelijk, maar verschillen de kwantitatieve eisen. Door aan te sluiten bij het in dit rapport geadviseerde model van vakbekwaamheidseisen, zullen de eindtermen voor de praktijkopleidingen voor wat betreft de 'common body of knowledge' zowel inhoudelijk als kwantitatief gelijk zijn. Voor de beide oriëntaties zullen de inhoud en mogelijk ook de kwantitatieve eisen verschillen.

5.9 Comprehensive exam en onderwijsmethoden

De discussies met de diverse partijen hadden als gemeenschappelijk kenmerk dat niet zou moeten worden ingeboet op inhoud maar dat wel zou moeten worden ingezet op accountants die zich sterk kunnen houden ook als er druk op hen wordt uitgeoefend door opdrachtgevers of andere belanghebbenden bij een verantwoording. Ook studenten betoogden dat ze meer scherpte zouden willen worden bijgebracht. Het ligt voor de hand dat partijen aangeven dat op inhoud geen veer mag worden gelaten. Immers, zonder inhoud weet een accountant niet wanneer hij ferm moet optreden. In de voorstellen van de Commissie wordt aandacht besteed aan dilemma's waarmee de accountant regelmatig in aanraking komt. Om de training hierop vorm te geven stelt de Commissie voor een aantal examens in te richten naar een situatie waarin de accountant positie inneemt, gemotiveerd verdedigt en ook onder druk overeind blijft. Hiervoor zijn twee geëigende momenten in de accountantsopleiding: een slotexamen van de theoretische opleiding en het afsluitende praktijkexamen.

Het slotexamen zou in de ogen van de Commissie moeten bestaan uit een mondeling comprehensive exam. Tijdens dit examen worden studenten op de drie kernvakken ondervraagd naar aanleiding van een concrete casus waarop zij zich vooraf mogen voorbereiden. De voorbereiding houdt in dat de student naar aanleiding van een aangeleverde casus zijn oplossing moet opschrijven en verdedigen. De verdediging geschiedt mondeling. Zo kan gedacht worden aan een waarderingsvraagstuk omtrent zelf ontwikkelde software, met de vraag hierover een standpunt in te nemen en dit standpunt vanuit de drie kernvakken te verdedigen. De examencommissie zou de rol van het bestuur en de aandeelhouder kunnen aannemen met als doel de accountant uit zijn evenwicht te brengen met geïnformeerde argumenten. Een vergelijkbare aanpak geldt voor het AA-examen, al zullen de onderwerpen verschillen. Hierbij moet een student ten overstaan van de examencommissie in de rol van directeur-grooandaelhouder deze commissie ervan overtuigen dat een ingenomen standpunt in een prognose ten behoeve van een financieringsaanvraag niet redelijk is.

Het praktijkexamen is geschikt voor een soortgelijke benadering. Tijdens het overleg met de opleiders is onder meer besproken dat het wenselijk is dat de theoretische opleidingen meer betrokken zijn bij de uitvoering van de praktijkopleiding. Dit punt werd ondersteund door de studenten die aangaven dat hun praktijkbegeleiders niet altijd de benodigde tijd en expertise beschikbaar hadden voor hun begeleiding. Actieve betrokkenheid vanuit de theoretische opleiding bevordert de effectiviteit van de praktijkopleiding. Door ook het praktijkexamen in te richten langs de lijnen van het comprehensive exam kan ook een verbetering op dit punt worden gerealiseerd.

De RA in spe dient een document (bijvoorbeeld in de vorm van een scriptie) in te leveren waarin een concreet probleem wordt gesteld en een oplossing ter zake wordt voorgesteld. De student dient opnieuw deze oplossing te kunnen verdedigen ten overstaan van een commissie. Deze commissie zou moeten bestaan uit de praktijkbegeleider en een vertegenwoordiger van de theoretische opleiding. Voor wat betreft de toekomstige AA kan een soortgelijk vraagstuk zoals geschetst bij het comprehensive exam gekozen worden. Ook hier dient de student aannemelijk te maken dat hij de leiding van de onderneming kan overtuigen, bijvoorbeeld ter zake een recoveryprogramma voor een onderneming.

Het al eerder aangehaalde Pathways Report adviseert ook om curriculummodellen en boeiende leermiddelen te ontwikkelen met toepassing van nieuwe technologieën, die tegemoet komen aan de wensen en behoeften van een nieuwe generatie studenten. Het digitale tijdperk dwingt het onderwijs, en dus ook het accountancyonderwijs, om zich opnieuw uit te vinden. Zowel ten aanzien van de visie op onderwijs, het curriculum als de didactiek¹². De Commissie sluit zich graag aan bij deze oproepen. Innovatie van het onderwijs is van belang, zeker om ook in de toekomst voldoende studenten enthousiast te maken voor een opleiding en carrière in de accountancy.

¹² Zie ook de oratie van prof. dr. Saskia Brand-Gruwel, hoogleraar Learning Sciences van de Open Universiteit, van 5 oktober 2012 "Leren in een digitale wereld: uitdagingen voor het onderwijs".

Bijlage 1 Samenstelling Adviescommissie Herziening Eindtermen

- Prof. dr. R. (Roger) J.M. Dassen RA (voorzitter), Global Managing Director Clients, Services & Talent en member of the Deloitte Touche Tohmatsu Limited Executive Board, hoogleraar Accountantscontrole Vrije Universiteit Amsterdam
- Prof. dr. J.P. (Tineke) Bahlmann, voormalig voorzitter Commissariaat voor de Media, hoogleraar Bedrijfseconomie Universiteit Utrecht, diverse commissariaten
- Prof. dr. J. (Jan) F.M.G. Bouwens, hoogleraar Accounting Tilburg University
- F.K. (Fou-Khan) D. Tsang RA, voorzitter Raad van Bestuur Alfa Accountants en Adviseurs en bestuurslid en voorzitter van de ICT-commissie van het SRA
- C. (Carel) M. Verdiesen AA, eigenaar accountantskantoor, vicevoorzitter Adviescollege Beroepsreglementering van de NBA, voorzitter subcommissie MKB/non-assurance van het Adviescollege Beroepsreglementering van de NBA
- J. (Jan-Paul) M.J. Leerentveld RA RE (secretaris)
- Drs. A. (Andries) A.R. Polman RA (toegevoegd secretaris)

Vlnr staand: Andries Polman, Carel Verdiesen, Fou-Khan Tsang, Jan-Paul Leerentveld
Vlnr zittend: Tineke Bahlmann, Roger Dassen, Jan Bouwens

Bijlage 2 Vragenlijst

1. Ervaringen functioneren accountants (beroepsprofiel accountant)

- a. Welke grenzen/problemen signaleert u in het functioneren van accountants (zowel AA's als RA's) nu en in de (nabije) toekomst? Hierbij valt te denken aan:
- b. Complexe verslaggevingvraagstukken
- c. Innovatie in de vorm van Assurance
- d. Innovatie in de wijze van uitvoering
- e. Zicht op en mening over risico's in een bedrijf (risicobeheersing)
- f. Continuïteit onderneming
- g. Maatschappelijke relevantie van accountants(rapportages)
- h. Op welke wijze zou de accountantsopleiding een oplossing kunnen bieden voor gesignaleerde grenzen/problemen?
- i. Benoem voor zowel de AA als de RA de drie belangrijkste bijdragen die zij leveren voor het maatschappelijk verkeer.

2. Beginnend beroepsbeoefenaar

- a. In hoeverre vindt u de begripsomschrijving toereikend?
- b. Hoe verhoudt een beginnend beroepsbeoefenaar zich tot een ervaren accountant? Benoem een aantal kenmerkende verschillen.
- c. Welke competentiegebieden zijn voor de accountant (als beginnend beroepsbeoefenaar of met ervaring) relevant?
- d. Vindt u het/een onderscheid tussen AA's en RA's relevant?
- e. Zo ja, op welke competentiegebieden komt dat onderscheid tot uitdrukking?
- f. Wat zou dat betekenen voor de inhoud van de AA-opleiding? Wat kan minder en wat moet meer?
- g. Welke competenties/competentiegebieden behoren nadrukkelijk in de opleiding tot accountant terug te komen en welke competenties passen beter in het na-ervaringsonderwijs (permanente educatie)?
- h. Welke competenties/competentiegebieden van de accountant vindt u nu onderbelicht respectievelijk overbelicht?
- i. Welke competenties/competentiegebieden zullen in de toekomst belangrijker worden?

3. Beoordeling huidige AA- en RA-opleidingen

- Voor studenten, young professionals en stage-/praktijkbegeleiders:

- a. Is de opleiding vanuit studentperspectief voldoende aantrekkelijk?
- b. Benoem sterke en zwakke punten van de opleiding.
- c. Heeft u iets gemist in uw accountantsopleiding?
- d. Wat was overbelicht in uw accountantsopleiding?
- e. Hoe beoordeelt u de duur en omvang van de opleidingen?
- f. Wat vindt u van het niveau van de opleidingen?
- g. Welke vorm van interne scholing die nu door accountantsorganisaties plaatsvindt zou eigenlijk in de reguliere opleiding geborgd moeten zijn en vice versa?
- h. Is de accountantsopleiding goed afgestemd op de feitelijke beroepsuitoefening (zijn accountantsopleiding en interne opleiding complementair)?

- Voor bestuurders en HR-professionals:

- i. Is de accountantsopleiding een aantrekkelijke opleiding voor potentiële werknemers?
- j. Is de accountantsopleiding goed afgestemd op de feitelijke beroepsuitoefening (zijn accountantsopleiding en interne opleiding complementair)?
- k. Welke vorm van interne scholing die nu door accountantsorganisaties plaatsvindt zou eigenlijk in de reguliere opleiding geborgd moeten zijn en vice versa?

4. Internationale oriëntatie

- a. Moeten internationale beroeps- en verslaggevingsstandaarden uitgangspunt zijn van de accountantsopleiding?
- b. Worden internationale ontwikkelingen momenteel goed en tijdig in de accountantsopleiding meegenomen?
- c. In welke mate kunnen de Nederlandse accountantsopleidingen tot de internationale top van accountantsopleidingen worden gerekend?
- d. Hoe beoordeelt u de diversiteit qua opleidingsachtergrond in instroom tot de Nederlandse accountantsopleiding in vergelijking met de wijze waarop de instroom tot de accountantsopleidingen elders is geregeld (zie aparte notitie voor opzet/structuur accountantsopleidingen in het buitenland)?

5. **Aansluiting theoretische opleiding en praktijkopleiding**

Er bestaat geen organisatorische of inhoudelijke verbinding tussen de theoretische opleidingen (bij hbo's en universiteiten) en de praktijkopleidingen (waarvoor de beroepsorganisaties verantwoordelijk zijn). In de theoretische opleidingen worden alle vakgebieden afgesloten met een schriftelijk en/of mondeling examen. De praktijkopleidingen worden afgesloten met een verslag en een eindgesprek dat in belangrijke mate over het eindverslag gaat.

- a. Wat vindt u van deze situatie?
- b. Welke voor- en nadelen identificeert u en welke aanpassingen zijn wenselijk?

6. **Eindtermen (alleen onderwijsdoelgroep)**

- a. Welke vak-/competentiegebieden zijn in de theoretische accountantsopleidingen onder- en overbelicht (zie ook 2.c)?
- b. Wat is een evenwichtige verhouding in de eindtermen tussen de verschillende vak-/competentiegebieden?
- c. Welk onderscheid in niveaubeheersing zou er in de eindtermen gehanteerd moeten worden?
- d. Hoe kunnen eindtermen het best meetbaar/gekwantificeerd worden?

Bijlage 3 Overzicht gesprekken

Accountantskantoren

Auditleaders BIG4

- Drs. P. (Peter) J. van Mierlo RA (Partner PWC en lid Raad van Bestuur PWC)
- J. G. (Jan Gijsbert) Bakker RA (Partner KPMG en lid Raad van Bestuur KPMG)

Mazars

- O. (Onno) Opzitter RA (Partner Mazars)

Samenwerkende Registeraccountants en Accountants-Administratieconsulenten (SRA)

- P. (Paul) C.J. Dinkgreve RA (Voorzitter)
- D. (Diana) M. Clement RA AA
- C. (Kees) P.M. van der Zwet RA
- Drs. H. (Hans) Lueks RA
- J. (Jan) A.M. Nuijten RA
- Drs. H. (Henk) C. Heij RA

Vereniging van Accountants- en Belastingadviesbureaus (VLB)

- P. (Peter) van de Streek AA FB
- C. (Charles) L.J.M. Kock AA
- F. (Frank) A.L. Felten RA
- S. (Sanny) Brunekreeft

Beleggers

Eumedion

- R. (Rients) Abma (Directeur)

Vereniging van Effectenbezitters (VEB)

- Mr. J.M. (Jan Maarten) Slagter (Directeur)
- Mr. drs. G. (Geert) F.E. Koster (Advocaat)

Commissarissen

- Drs. E. (Erik) A.J. van de Merwe (O.a. commissaris (voorzitter) bij Eureko B.V., Staalbankiers N.V. en Fornix Biosciences N.V. en commissaris van Rabobank Nederland)
- Drs. J. (Jos) Streppel (O.a. commissaris (voorzitter) bij KPN en commissaris (vice-voorzitter) bij Van Lanschot)
- Drs. T. (Tom) de Swaan (O.a. commissaris (voorzitter) bij Van Lanschot, commissaris (vice-voorzitter) bij Ahold, commissaris bij DSM)

MKB-ondernemers

- R. (Rob) Engler (CEO ICICHECK)
- Vertegenwoordiger van Koppert
- Vertegenwoordiger van DB Telecom

NBA-bestuur

- Drs. R. (Ruud) Dekkers RA (Voorzitter Koninklijk NIVRA)
- D. (Dirk) J. ter Harmsel AA FB (Voorzitter NOvAA)
- Drs. R. (Roderik) R. Meeder RA (Bestuurslid Koninklijk NIVRA)
- Drs. M. (Michel) J.G. van Miltenburg AA FB (Bestuurslid NOvAA)
- J. (Joop) A.W. Winterink RA RE (Bestuurslid Koninklijk NIVRA)
- Mr. A.M. (Anne-Marke) van Arkel (Algemeen Directeur NBA)

Onderwijs

AA-opleidingen (Directeuren / Opleidingshoofden)

- E. (Bert) van Asselt RA AA (Hogeschool Windesheim)
- Drs. J. (Jurroen) Cluitmans (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen)
- H. (Helena) Leusink (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen)
- Drs. G. (Guus) A. Daniels (Hogeschool van Amsterdam)
- R. (Rob) Kerman (Hogeschool Rotterdam)
- R. (Robert) Moolenaar (Avansplus)
- F. (Frans) van Luit AA (Markus Verbeek Praehev)

AA-alumni

- Ing. J. (Roy) H.A. Kloos (Markus Verbeek Praehev)
- M. (Marijke) Stokvis (Hogeschool Windesheim)
- M. F. (Frans) Hazekamp AA (Markus Verbeek Praehev)

RA-opleidingen (Opleidingsdirecteuren)

- Prof. dr. M. (Martin) N. Hoogendoorn RA (Program Director Postinitiële Accountantsopleiding, Erasmus School of Accounting & Assurance, Erasmus Universiteit Rotterdam)
- Prof. dr. Mr. F. (Frans) van der Wel RA (Voorzitter Opleidingsbestuur Postgraduate opleiding Accountancy Vrije Universiteit)
- Prof. dr. E. (Eddy) H.J. Vaassen RA (Directeur Post-Master Accountancy (PMA) Tilburg University)
- Dr. F. (Frank) H.M. Verbeeten MBA (Director Post-Master Accountancy Program, Amsterdam Business School, Universiteit van Amsterdam)
- Prof. dr. Leen Paape RA RO CIA (Dean & Member Executive Board Nyenrode Business Universiteit)

RA-studenten

- Danny Tingelaar, Tjibbe Bosman (Nyenrode Business Universiteit)
- Dheeraj Bachoe en John Ramdharie (Erasmus Universiteit Rotterdam)
- Hanneke Rozendaal, Mark van Pelt, Joëlla Albers en Jasper van de Rijdt (Tilburg University)
- Stef Zelen en Sharifa Abdoel (Vrije Universiteit, Amsterdam)

Overige

Autoriteit Financiële Markten (AFM)

- Mr. drs. G. (Gerben) J. Everts RA (Directeur)
- Drs. J. (Janine) van Diggelen RA (Hoofd Toezicht Accountantsorganisaties)
- Mr. F. (Franciska) Pouw (Manager a.i. afdeling Toezicht Accountantsorganisaties)

Accountants in Business

- Drs. Th. (Theodoor) C. Raaphorst RA (Bestuurslid)
- Drs. S. (Simone) I. Folkers-de Bruijn RA (Sr. Stafmedewerker)
- Mr. drs. H. (Herbert) K.O. Reimers AA CPA (Bestuurslid)

Individuen

- Prof. dr. A. (Arnold) Schilder RA (Voorzitter International Auditing and Assurance Standards Board)
- Dr. E. (Ellen) M.A. van Schoten RA (Secretaris Algemene Rekenkamer)
- Prof. dr. S. (Steven) J. Majoor (Voorzitter European Securities and Markets Authority - ESMA)

Bijlage 4 Overzicht geraadpleegde documentatie

Besluit accountantsopleiding (Amvb ter zake artikel 53 Waa en 69 Wra), 2006.

“Bestuurlijke informatieverzorging of interne beheersing?”, Koning, W.F. de, maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie Koning, 2004.

“Charting a National Strategy for the Next Generation of Accountants”, Pathways Commission Report, juli 2012

“Eindtermen praktijkopleiding Accountantsopleiding 2011”, Commissie Eindtermen Accountantsopleiding, 2010.

“Eindtermen theoretische Accountantsopleiding 2008, update 2012”, Commissie Eindtermen Accountantsopleiding, 2007.

“Inbreng van het bestuur van LIO voor opzet opleiding accountancy i.v.m. differentiatie en specialisatie”, Croonenberg, S. namens het bestuur van de Ledengroep Intern en Overheidsaccountants (LIO), 2012.

“MKB-accountant 2020. Consultatiedocument voor openbaar accountants werkzaam in het MKB.” Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA), 2012.

“De Accountant-Administratieconsulent ‘en profiel’, versie 2010” Het beroepsprofiel van de AA. NOvAA, 2009.

“Objecten en subjecten van AO-onderzoek”, Vaassen, E.H.J., 1998

“Op de toekomst voorbereid”, discussierapport van de Commissie Onderwijs Fusie NBA, oktober 2012

“Toekomstvisie accountantsopleiding”, Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (CEA), 2010.

“Uitwerking opleidingseisen 8ste EU-Richtlijn (de Audit Richtlijn van 17 mei 2006) in de AA-en de RA-opleidingen” Buchel, J., 2012.

“Visie van de Permanente Werkgroep Accountancy (PWA) van de universiteiten met een accountantsopleiding inzake de theoretische opleiding(en) tot registeraccountant” PWA, 2011.

“Visiedocument Toekomst van de Accountantsopleiding” Ledengroepbestuur Accountants in Business (AIB), 2012.

“Verordening op het beroepsprofiel van de registeraccountant.” Koninklijk Nederlands instituut van registeraccountants (NIVRA) 2008.

“White paper ‘Wat een accountant moet weten van XBRL/SBR!’” Pasmooij/Van Hilvoorde, 5 oktober 2012.

Wet op de accountants-administratieconsultanten (Waa), 2006.

Wet op de registeraccountants (Wra), 2006.

Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), 2006.

Wetsvoorstel Wet op het accountantsberoep (Wab), inclusief Memorie van Toelichting, 2011.

Bijlage 5 Vergelijking eindtermen

Om inzicht te geven in de verschillen in studiepunten tussen het nieuwe opleidingsmodel en de huidige voorgeschreven eindtermen is onderstaande tabel opgenomen

Vakgebieden curriculum	Niveau in common body of knowledge	Common body of knowledge					Niveau in orientaties	Oriëntatie		Totaal		Totaal		Verschil	
		Studiepunten in EC's	Streams			Totaal wettelijke controle		Audit & MKB-advies	Audit inclusief OOB-bevoegdheid	Theoretische opleiding AA	Theoretische opleiding RA	Huidige eindtermen 1)	AA nieuw - AA huidig	RA nieuw - RA huidig	
			Maatschappelijke rol accountant	ICT	Corporate Governance										
Kernvakgebieden:															
Audit & Assurance	Advanced	24	√	√	√		Specialized	6	6	30	30	30	0	0	
Accounting Information Systems	Advanced	18	√	√	√		Specialized		6	18	24	30	-12	-6	
Financial Accounting	Advanced	18	√	√	√		Specialized		12	18	30	30	-12	0	
subtotaal		60				60		6	24	66	84	90	-24	-6	
Bedrijfseconomische vakgebieden:															
Finance	Intermediate	15	√	√	√		Advanced	6	6	21	21	18	3	3	
Management Accounting	Advanced	18	√	√	√					18	18	18	0	0	
Strategie, Leiderschap en Organisatie	Intermediate	12	√	√	√		Advanced	6	6	18	18	10	8	8	
subtotaal		45				45		12	12	57	57	46	11	11	
Basis vakgebieden:															
Economie	Introductory	5					Intermediate	5	5	10	10	8	2	2	
Recht	Introductory	10								10	10	12	-2	-2	
Belastingrecht	Introductory	5					Adv./Intern.	10	5	15	10	14	1	-4	
Boekhouden	Intermediate	10								10	10	18	-8	-8	
Statistiek	Introductory	5								5	5	8	-3	-3	
Ethiek, filosofie, sociologie, psychologie	Introductory	5					Intermediate	5	5	10	10	0	10	10	
subtotaal		40				40		20	15	60	55	60	0	-5	
Streams			6	6	6	18				18	18	4	14	14	
Totaal studiepunten in EC		145	6	6	6	163		38	51	201	214	200	1	14	

1) In de huidige eindtermen is bij een aantal vakgebieden sprake van een range in de studiepunten. Voor de berekening van de verschillen is bij deze vakgebieden in de huidige eindtermen een vast getal in betreffende range genomen.

Bijlage 6 Overzicht aantallen AA en RA per 31 december 2011

Aantal accountants per 31 december 2011	AA	%	RA	%	AA+RA	%
Openbaar accountants	4.529	72%	4.539	36%	9.068	48%
Intern- en overheidsaccountants	146	2%	1.335	11%	1.481	8%
Accountants in business	1.630	26%	6.709	53%	8.339	44%
Totaal actieve accountants	6.305	100%	12.583	100%	18.888	100%
Postactieven	497		1.894		2.391	
Totaal	6.802		14.477		21.279	

Bron: NBA

Aantal externe accountants per 31 december 2011									
	Bij OOB-kantoor	% Openb. Acc.	% Totaal	Bij niet OOB-kantoor	% Openb. Acc.	% Totaal	Totaal	% Openb. Acc.	% Totaal
AA	27	0,6%	0,4%	440	9,7%	7,0%	467	10,3%	7,4%
RA	740	16,3%	5,9%	795	17,5%	6,3%	1.535	33,8%	12,2%
AA+RA	1	0,0%	0,0%	19	0,2%	0,1%	20	0,2%	0,1%
Totaal	768	8,5%	4,1%	1.254	13,8%	6,6%	2.022	22,3%	10,7%

Bron: AFM

Conclusies:

Iets meer dan 10% van het aantal AA's dat als openbaar accountant bij de NOvAA staat ingeschreven, is als externe accountant in het register van de AFM ingeschreven:

- 6% daarvan (27) is verbonden aan een OOB-kantoor
- 94% daarvan (440) is verbonden aan een niet-OOB-kantoor

Ruim 34% van het aantal RA's dat als openbaar accountant bij het Koninklijk NIVRA staat ingeschreven, is als externe accountant in het register van de AFM ingeschreven:

- 48% daarvan (741) is verbonden aan een OOB-kantoor
- 52% daarvan (814) is verbonden aan een niet-OOB-kantoor

De 27 AA's die nu als externe accountant bij de AFM zijn geregistreerd, ondervinden gevolgen van de in de Wet op het accountantsberoep voorziene beperking van de controlebevoegdheid van AA's. Indien zij als externe accountant voor een OOB-cliënt willen (blijven) functioneren, zullen zij zich binnen de voorziene overgangsregeling moeten omscholen tot RA.

Bijlage 7 Tussenrapportage aan CEA d.d. 5 juli 2012

Inleiding

Uw commissie heeft de Adviescommissie Herziening Eindtermen (hierna adviescommissie) gevraagd te adviseren over de eerstkomende herziening van de eindtermen van de accountantsopleidingen. In aanvulling op de oorspronkelijke opdracht heeft u de adviescommissie verzocht om, via een tussenrapportage, te adviseren over hoe de AA-opleiding beter afgestemd kan worden op de beroepsuitoefening door AA's en op welke wijze differentiatie in opleidingseisen tussen AA en RA, gegeven de Wet op het accountantsberoep (Wab), het beste vorm kan worden gegeven.

Aanleiding voor de tussenrapportage

In aanloop naar het wetsvoorstel voor een nieuwe accountantswet is het stelsel van accountantstitels en de daarbij behorende opleiding(en) een belangrijk discussiepunt geweest. Er bleken zowel in de beroepsgroepen zelf als bij overige belanghebbenden bezwaren te bestaan tegen één nieuwe accountantstitel, onder meer omdat in de praktijk een significant onderscheid wordt ervaren in het werkgebied van de AA en de RA. De wetgever brengt in de Wab het ervaren onderscheid juridisch tot uitdrukking door de wettelijke controlebevoegdheid van AA's te beperken. Bij invoering van de Wab in de huidige opzet zijn uitsluitend RA's bevoegd om wettelijke controles bij Organisaties van Openbaar Belang (OOB) uit te voeren. Met dit onderscheid wil de wetgever tevens meer ruimte scheppen om de AA-opleiding beter aan te laten sluiten op de MKB-praktijk.

Uw commissie is daarentegen van mening dat met het voorgestelde onderscheid in controlebevoegdheid tussen AA's en RA's (nog) onvoldoende ruimte wordt geschapen om de AA-opleiding beter af te stemmen op de beroepspraktijk. U signaleert vanuit uw toezicht een significante discrepantie tussen de eindtermen en de beroepsuitoefening van AA's en pleit voor een verdere beperking van de wettelijke controlebevoegdheid van AA's. Daardoor zou in de AA-opleiding meer ruimte kunnen worden geschapen voor profielbepalende vakken die meer direct aansluiten bij de beroepsuitoefening.

Tussenrapportage

Wij zijn van mening dat accountants die een (wettelijke) certificerende functie, waaronder de controle van financiële verantwoordingen, vervullen aan eindtermen moeten voldoen die specifiek zien op de certificerende functie. Wij zien dus geen reden om onderscheid te maken in vakbekwaamheidseisen voor accountants die een certificerende functie vervullen. Een onderscheid op grond van kwantitatieve criteria achten wij niet opportuun, omdat de beroepsstandaarden zelf ook geen onderscheid maken op grond van kwantitatieve criteria. In onze eindrapportage zullen wij nader ingaan op de inhoud, reikwijdte en het niveau van de eindtermen die relevant zijn voor de certificerende functie.

De adviescommissie onderzoekt momenteel zowel de relevantie van (omvang en niveau van) de huidige eindtermen als de wenselijkheid van nieuwe competenties en daaraan verbonden eindtermen. Het onderzoek door de adviescommissie toont aan dat de omgeving waarin accountants opereren complexer is geworden waardoor specialisatie noodzakelijk wordt. Specialisatie vraagt een formele aanpak in termen van het vaststellen van specifieke opleidingseisen per specialisatie. Daarom overweegt de adviescommissie een model, waarbij de eindtermen voor bestaande vakgebieden gelet op de algemene certificerende functie wellicht op een lager niveau kunnen worden gedefinieerd. Niet lager in de zin van conceptueel begrip van de desbetreffende vakgebieden, maar in de zin van detailkennis. Tevens wordt een systeem van specialisatie onderzocht, waarbij additionele (opleidings) eisen en daaraan gerelateerde eindtermen worden gesteld aan de bevoegdheid tot het controleren van jaarrekeningen van specifieke categorieën (jaarrekeningen van specifieke huishoudingen of met specifieke vaktechnische kenmerken). Daarbij kan gedacht worden aan jaarrekeningen van OOB's (zie hierna), financiële instellingen, de publieke sector, IFRS-jaarrekeningen of het MKB (zie eveneens hierna). Op deze wijze kunnen opleidingseisen beter afgestemd worden op de feitelijke beroepspraktijk van accountants waarbij het voor de hand ligt dat niet alle specialisaties tot de basisopleiding tot accountant moeten worden gerekend.

De specialisaties zouden zich kunnen ontwikkelen tot een licentiesysteem, waarbij bepaalde activiteiten alleen verricht kunnen worden door accountants die beschikken over de specialisatie en dus ook licentie. Vragen die in dit verband beantwoord moeten worden zijn de werkingskring van een dergelijke licentie-eis (alleen voor de eindverantwoordelijke accountant of ook voor andere leden van het controleteam), verplichtstelling (op grond van wet of vanwege de beroepsorganisatie) versus (onverplichte) kwaliteitsdifferentiatie door licentiëring, de inhoud van de eindtermen verband houdend met de licentiëring, overgangsregelingen, etcetera. Daarbij valt niet uit te sluiten, dat het antwoord op deze vragen verschillend kan uitvallen voor de verschillende categorieën waarvoor licentiëring wordt voorgesteld.

OOB's zijn organisaties die door hun omvang of functie in het maatschappelijk verkeer de belangen van grotere groepen raken. Voor de wettelijke controle van jaarrekeningen van OOB's geldt momenteel een vergunningenregime waarbij extra kwaliteitseisen worden gesteld aan accountantsorganisaties en de uitvoering van jaarrekeningcontroles, inclusief toezicht daarop door de AFM. De additionele eindtermen zouden kunnen zien op de specifieke problematiek (controle, governance, en verslaggeving) van OOB's. De adviescommissie overweegt hierbij of, gelet op de specifieke problematiek, verruiming van de OOB-definitie wenselijk is.

Ten aanzien van accountants werkzaam in het MKB kan eveneens worden nagedacht over licentiëring, die een (al of niet verplichte) kwaliteitsborging inhoudt ten aanzien van specifieke opleidingsaspecten verband houdend met specifieke aandachtsgebieden die worden gesteld vanuit dit marktsegment.

Door deze combinatie van mogelijk lagere eindtermen en een systeem van licentiëring wordt recht gedaan aan het uitgangspunt dat eindtermen voor de algemene certificerende functie gelijk zijn, ongeacht de titel waarvoor wordt opgeleid, maar wordt de mogelijkheid geboden om specifieke aandachtsgebieden voor een aantal specifieke categorieën nader te regelen, zonder afbreuk te doen aan de studeerbaarheid van de opleiding. De specialisaties zouden ook ingevuld kunnen worden door een gestructureerd programma dat past binnen het systeem van permanente educatie.

Bijlage 8 Beschouwingen naar aanleiding van het discussierapport 'Op de toekomst voorbereid' van de NBA

Tijdens het onderwijssymposium op 24 oktober 2012 is het discussierapport 'Op de toekomst voorbereid' van de Commissie Onderwijs Fusie (COF) van de NBA gepresenteerd. De COF is ingesteld naar aanleiding van de fusie tussen NOvAA en NIVRA. Het discussierapport heeft tot doel om te adviseren over de vernieuwing van het accountancyonderwijs. Het rapport van de COF heeft daarmee een andere aanleiding en doel dan het rapport van onderhavige Commissie dat primair gericht is op een meer fundamentele herziening van de eindtermen. Deze wens is door CEA al bij het vaststellen van de eindtermen in 2007 aangegeven.

Aangezien beide rapporten aandacht geven aan de toekomstige inrichting van de accountantsopleidingen, geeft de Commissie in deze bijlage een beschouwing over het rapport 'Op de toekomst voorbereid' in het licht van haar eigen voorstellen.

Qua analyse van de problematiek vertonen beide rapporten veel gelijkenis. Zo signaleren zij een duidelijke behoefte aan een beter aansluiting van opleidingen op de beroepspraktijk, (meer) aandacht voor andere dan de traditionele competenties en de wenselijkheid van een stelsel van specialisaties. De voorgestelde oplossingen verschillen op belangrijke punten van elkaar. Zo stelt de COF een nieuwe accountantstitel voor ("MKB-accountant") met bijbehorende nieuwe opleiding naast de bestaande opleidingen. De Commissie pleit daarentegen voor behoud van de huidige titels maar met meer differentiatie tussen de bestaande opleidingen. Daarmee wordt, binnen de kaders van de nieuwe accountantswet, aangesloten bij de verwachtingen van zowel gebruikers van accountantsdiensten als beroepsbeoefenaren zelf. De beide rapporten zijn in zoverre complementair dat het rapport van de Commissie invulling geeft aan de gevolgen van de gemaakte keuzes voor de opleidingen.

Zowel de Commissie als de COF onderkennen het belang van specifieke kennis en vaardigheden voor accountants die werkzaam zijn in het MKB. De Commissie ziet de oplossing daarvoor meer in aanpassingen in de huidige AA-opleiding dan in het vormgeven van een nieuwe opleiding. Het voorstel van de COF is dat de "MKB-accountant" wel assurance-diensten kan leveren, maar geen wettelijke controles van jaarrekeningen mag uitvoeren. Een dergelijke verkenning past niet binnen de reikwijdte van de opdracht van de Commissie.

De Commissie stelt een combinatie van de huidige AA-opleiding voor aangevuld met een voorbereiding op het specifieke MKB-segment. Hiermee kan de AA de algemene certificerende functie uitoefenen en is hij tevens goed geëquipeerd voor het MKB-segment. Volgens de Commissie is dat mogelijk in een opleidingstraject dat qua duur en omvang gelijk is aan de huidige AA-opleiding.

De COF kiest voor het opnemen van een viertal afstudeerprofielen in de RA-opleiding, te weten: openbaar accountants, interne accountants, overheidsaccountants en accountants in business. De Commissie wijst erop dat bij een dergelijke keuze wel moet worden bewaakt, dat de ruimte die deze profielen zullen innemen niet ten koste mag gaan van de eindtermen die zien op de wettelijke controle. Een aantal van de voorgestelde afstudeerprofielen zou wellicht ook in de vorm van een specialisatie na afronding van de RA-opleiding vorm gegeven kunnen worden.

De aanbeveling om de praktijkopleiding op de verschillende werkomgevingen af te stemmen, is een logisch gevolg van de aanbevelingen ter zake van de theoretische opleidingen van de COF. Aangezien de Commissie andere keuzes voor de theoretische opleidingen maakt, werkt dit ook door naar de praktijkopleidingen. In de praktijkopleidingen zou wat betreft de Commissie vooral de vaardigheid in het toepassen van regels en standaarden centraal moeten staan, naast algemene beroepsvaardigheden.

Voor het bevorderen van zogenaamde zij-instromers, waarvoor ook de COF pleit, formuleert de Commissie in haar rapport een aantal concrete voorstellen die hier verbetering in kunnen aanbrengen.